

Waloryzacja i ocena potencjału turystyczno-kulturowego odcinka szlaku *Romea Strata* w woj. małopolskim

Franciszek Mróz

franciszek.mroz@uken.krakow.pl

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6380-387X>

Anna Kolasinska

anna.kolasinska@uken.krakow.pl

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6990-0128>

Matylda Siwek

matylda.siwek.@uken.krakow.pl

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0487-1263>

Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie

Instytut Zarządzania i Spraw Społecznych

Katedra Turystyki i Badań Regionalnych

Zespół Badawczy „Europejskie Szlaki Kulturowe. Przestrzeń i historia”

Abstrakt: Przedmiotem badań jest odcinek międzynarodowego szlaku pielgrzymkowego i kulturowego *Romea Strata* w woj. małopolskim (Strzegowa – Dłużec – Wolbrom – Imbramowice – Kraków – Mogilany – Kalwaria Zebrzydowska – Wadowice – Groń Jana Pawła II). Badania terenowe na całym badanym odcinku *Romea Strata* są prowadzone przez Autorów prezentowanej pracy od 2021 r. w ramach badań naukowych i projektów realizowanych w Zespole Badawczym „Europejskie Szlaki Kulturowe. Przestrzeń i historia”. Szczegółowe badania związane z waloryzacją szlaku przeprowadzono na całym odcinku szlaku od maja 2023 r. do września 2024 r. Analiza potencjału turystyczno-kulturowego odcinka *Romea Strata* w woj. małopolskim została wykonana z zastosowaniem metody bonitacji punktowej, którą zaadoptował w odniesieniu do tematycznych szlaków turystyczno-kulturowych jako produktów turystycznych Armin Mikos von Rohrscheidt (Mikos von Rohrscheidt, 2010). Ocenie poddane zostaną m.in: organizacja szlaku (tematyzacja szlaku, oznaczenie szlaku, koordynacja szlaku, dostępność obiektów, zwłaszcza obiektów kluczowych dla funkcjonowania szlaku, związane przede wszystkim z kultem św. apostołów św. Piotra i św. Pawła oraz św. Jana Pawła II), atrakcyjność turystyczna szlaku (walory turystyczne, infrastruktura turystyczna, dostępność komunikacyjna), obsługa własna szlaku oraz oferta szlaku. Dokonano także ogólnej oceny funkcjonowania szlaku oraz wskazano rozwiązania, które mogą wpłynąć na dalszy rozwój tego odcinka *Romea Strata*. W opracowaniu zebranych wyników badań posłużono się metodą prezentacji kartograficznej oraz metodami opisowo-analityczną i dynamiczno-porównawczą.

Przeprowadzona waloryzacja badanego odcinka szlaku *Romea Strata* metodą opracowaną przez A. Mikos von Rohrscheidt wykazała, że należy zakwalifikować go jako szlak o dużym potencjale turystycznym (741 pkt). Przeprowadzone badania pozwoliły wykazać mocne i słabe strony całego szlaku, jego dużą atrakcyjność turystyczną, koordynację, a także braki.

Słowa kluczowe: *Romea Strata*; Rzym, pielgrzymowanie; potencjał turystyczno-kulturowy; waloryzacja; turystyka religijna; województwo małopolskie

Wprowadzenie

Otwarcie przez papieża Franciszka Drzwi Świętych w watykańskiej bazylice św. Piotra w dniu 24 grudnia 2024 r. rozpoczęło w Kościele katolickim Jubileusz Zwyczajny Roku 2025. Rok Jubileuszowy będzie trwał do 6 stycznia 2026 r. Według szacunków watykańskiego Biura Prasowego Jubileuszu 2025, w trakcie tego roku do Rzymu przybędzie 32 miliony pielgrzymów¹. Zaledwie w ciągu dwóch pierwszych tygodni Jubileuszu, przez *Porta Santa* w Bazylice św. Piotra przeszło ponad 545 tys. osób². W dniu 24 stycznia 2025 r. Święte Drzwi w bazylice św. Piotra przekroczyła także pierwsza w Roku Świętym grupa pieszych pielgrzymów z Polski, którzy pokonali pieszo ponad 100 kilometrowy odcinek z Viterbo szlakami *Via Francigena* i *Romea Strata*. Należy się spodziewać, że tymi dwoma odcinkami szlaków pielgrzymkowych prowadzących do grobów apostołów św. Piotra i św. Pawła w Rzymie, Roku Jubileuszowym 2025 będzie wędrować tysiące pielgrzymów i turystów z wielu krajów na świecie.

Tradycja obchodzenia Roku Jubileuszowego sięga 1300 roku, kiedy papież Bonifacy VIII na prośbę wiernych wydał specjalną bullę ustanawiającą pierwszy w historii Rok Święty i zapowiedział, że kolejne jubileusze będą organizowane co 100 lat. W 1300 r. do grobu św. apostołów św. Piotra i św. Pawła w Rzymie przybyło 200 tys. pielgrzymów, aby uzyskać papieski odpust. Wśród nich byli również pątnicy z Moraw, Czech i Polski dotknięci wielkim głodem (Jackowski i Sołjan, 2008). W 1342 r. papież Klemens VI odpowiadając na prośbę wiernych, skrócił okres obchodów Roku Jubileuszowego do 50 lat. W 1389 r. Urban VI ustalił cykl jubileuszowy co 33 lata – na pamiątkę liczby lat życia Chrystusa, a papież Paweł II w 1470 r. skrócił okres międzyjubileuszowy do 25 lat (Manikowska, 2008). Wojny napoleońskie uniemożliwiły obchody jubileuszy 1800 i 1850 r. Wznowiono je w 1875 r., po przyłączeniu Rzymu do Królestwa Włoch (Jackowski i Sołjan, 2008).

Pielgrzymkę do grobów apostołów św. Piotra i św. Pawła w Rzymie – obok Jerozolimy i Santiago de Compostela – zaliczano od XII wieku do tzw. *peregriantiones maiores* – pielgrzymek większych (Manikowska, 2008). Wśród *romeri* tj. pielgrzymów, którzy podejmowali peregrynację do Rzymu w ciągu ostatnich 1050 lat byli także pątnicy z Polski. Pielgrzymowanie Polaków do Wiecznego Miasta ma bowiem ponad tysiącletnią tradycję, sięgającą czasów erygowania pierwszych biskupstw na ziemiach

¹ <https://www.vaticannews.va/pl/papiez/news/2024-12/boze-narodzenie-papiez-franciszek-zainaugurowal-rok-jubileuszow.html> [dostęp: 1.02.2025 r.].

² <https://www.vaticannews.va/pl/watykan/news/2025-01/pol-miliona-pielgrzymow-przekroczylo-drzwi-swiete.html> [dostęp: 8.01.2025 r.].

polskich (w 968 r. Poznaniu – za pontyfikatu papieża Jana XIII; metropolii gnieźnieńskiej w 1000 r.). Z Rzymem związany był także najstarszy klasztor na ziemiach polskich – opactwo benedyktynów w podkrakowskim Tyńcu, pod wezwaniem św. Piotra i św. Pawła (Ryś, 2008; 75). Początkowo do Rzymu pielgrzymowali z Polski głównie osoby duchowne oraz reprezentanci dworu królewskiego. W kolejnych wiekach wśród pielgrzymów pojawili się przedstawiciele mieszczaństwa, szlachty oraz świata akademickiego.

Do najbardziej znanych pielgrzymów, którzy pielgrzymowali szlakiem *Romea Strata* z Polski do Rzymu byli m.in. biskup Wincenty Kadłubek, biskup Iwo Odrowąż (1218 r.) wraz ze św. Jackiem Odrowążem i bł. Czesławem Odrowążem, Władysław Łokietek (1300 r.), królowa Elżbieta Łokietkówna (1343 r.), Jan Długosz (1450 r.), Mikołaj Kopernik i jego brat Andrzej (1500 r.), Jan z Kęt (kilkakrotnie), Szymon z Lipnicy (w 1500 r.), ks. Sebastian Piskorski, ks. Piotr Skarga, kard. Stanisław Hozjusz, Jerzy Radziwiłł, Maria Kazimiera de La Grange d'Arquien, znana jako Marysieńka, Stanisław Staszic, Julian Ursyn Niemcewicz i biskup Józef Sebastian Pelczar (Ryś, 2008; Jackowski i Sołjan, 2008; Mróz, 2014). Wędrówka piesza z Krakowa do Rzymu trwała 60-70 dni (trasa: około 1 800 – 2000 km).

Dotarcie do Polski ruchów reformacyjnych od lat 20. XVI w. zahamowało ruch pielgrzymkowy do Rzymu i innych europejskich sanktuariów. Po przyjęciu uchwał Soboru Trydenckiego przez króla Polski Zygmunta II Augusta podczas sejmu w Parczewie w roku 1564, a następnie przez większość biskupów polskich rozpoczął się okres odrodzenia religijnego w Polsce i ponowny rozwój pielgrzymek do Wiecznego Miasta. W latach 1575–1578 powstały w Rzymie kościół i hospicjum św. Stanisława Biskupa Męczennika dla polskich pielgrzymów przybywających do Rzymu. Pielgrzymowanie Polaków do Rzymu nie ustało również w okresie niewoli narodowej. W Roku Jubileuszowym 1900 przybyła do Rzymu pielgrzymka z Galicji licząca ponad 2 tys. osób (Jackowski i Sołjan, 2008).

Przełomowym wydarzeniem w dziejach Kościoła katolickiego w Polsce, które zapoczątkowało również nowy etap w historii pielgrzymek Polaków do Rzymu był wybór metropolity krakowskiego, ks. kard. Karola Wojtyły na papieża (16 października 1978 r.). Miliony Polaków w trakcie Pontyfikatu św. Jana Pawła II uczestniczyło w wydarzeniach religijnych w Rzymie. Setki tysięcy Polaków przybyło do Rzymu po śmierci Jana Pawła II (2.04.2005 r.), na jego pogrzeb (8.04.2005 r.), beatyfikację (1.05.2011 r.) i kanonizację (27.04.2014 r.).

Przedmiotem prezentowanych badań jest odcinek międzynarodowego szlaku pielgrzymkowego i kulturowego *Romea Strata* w woj. małopolskim (Strzegowa – Dłużec – Wolbrom – Imbramowice – Kraków – Mogilany – Kalwaria Zebrzydowska – Wadowice – Groń Jana Pawła II). *Romea Strata* była ważną trasą europejską, która wiodła od XIII wieku z krajów bałtyckich (Estonia, Łotwa, Litwa), prowadziła następnie przez kraje Europy Środkowej (Polska, Czechy, Austria), przekraczała Alpy, wkraczała do północno-wschodnich Włoch i wiodła na południe do Rzymu, gdzie kończyła się przy grobach świętych Apostołów Piotra i Pawła. W 2018 r. Europejskie Stowarzyszenie *Romea Strata* (*Associazione Europea Romea Strata*) rozpoczęło prace nad wyznaczeniem i oznakowaniem szlaku z Tallinna do Rzymu. W ostatnich latach rozpoczęto także prace nad oznakowaniem szlaku w Polsce zaczynając od województwa małopolskiego. Powstanie szlaku *Romea Strata* w przestrzeni turystycznej Estonii, Łotwy, Litwy, Polski, Czech, Austrii i Włoch wpisuje się w ogólnoświatowy proces »caminoizacji« tj. proces wprowadzania aspektów pielgrzymowania *Camino de Santiago* do innych szlaków i miejsc pielgrzymkowych z wyraźnym akcentem, że „prawdziwa” pielgrzymka odbywa się pieszo, a wędrówka jest ważniejsza niż miejsce docelowe (Bowman i Sepp, 2019: 74; Margy, 2015).

Analiza potencjału turystyczno-kulturowego odcinka *Romea Strata* w woj. małopolskim została wykonana z zastosowaniem metody bonitacji punktowej, którą zaadaptował w odniesieniu do tematycznych szlaków turystyczno-kulturowych jako produktów turystycznych Armin Mikos von Rohrscheidt.

Procedura badawcza składała się z trzech etapów. W pierwszym etapie zebrano podstawowe informacje na temat szlaku oraz ustalono obiekty kluczowe i formalnie zaliczone do szlaku (Mikos von Rohrscheidt, 2010: 92). Należy podkreślić, że przebieg szlaku na terenie województwa małopolskiego został opracowany przez Autorów prezentowanego opracowania w 2020 r. w ramach badań naukowych realizowanych w Zespole Badawczym „Europejskie Szlaki Kulturowe. Przestrzeń i historia”. W latach 2021–2023 przeprowadzono konsultacje w niemal wszystkich gminach przez które przebiega szlak na terenie woj. małopolskiego (tab. 1), a także badania terenowe, których celem było wytyczenie szlaku prowadzącego przez obszary i miejscowości o wysokich walorach turystycznych – kulturowych, przyrodniczych i krajobrazowych i poprowadzenie szlaku ścieżkami przyjaznymi przede wszystkim pieszemu wędrowcowi (drogi leśne, drogi polne, drogi szutrowe).

W ramach prac kameralnych przygotowano arkusz bonitacji punktowej oraz zebrano informacje o walorach turystycznych i zagospodarowaniu turystycznym. Ocenie poddane zostały m.in: organizacja szlaku (tematyzacja szlaku, oznaczenie szlaku, koordynacja szlaku, dostępność obiektów, zwłaszcza obiektów kluczowych dla funkcjonowania szlaku, związane przede wszystkim z kultem apostołów św. Piotra i św. Pawła oraz częściowo także związanych z św. Janem Pawłem II), atrakcyjność turystyczna szlaku (walory turystyczne, infrastruktura turystyczna, dostępność komunikacyjna), obsługa własna szlaku oraz oferta szlaku. Dokonano także ogólnej oceny funkcjonowania szlaku oraz wskazano rozwiązania, które mogą wpłynąć na dalszy rozwój tego odcinka *Romea Strata*.

Badania terenowe na całym badanym odcinku *Romea Strata* są prowadzone przez Autorów prezentowanej pracy od 2021 r. Szczegółowe badania związane z waloryzacją szlaku metodą bonitacji punktowej przeprowadzono na całym odcinku szlaku od maja 2023 r. do października 2024 r. W tym czasie zrealizowano również wielokrotnie wizje lokalne we wszystkich obiektach zaliczonych formalnie do szlaku.

Drugi etap procedury badawczej to etap porządkowania danych i ustalenia wartości zmiennych, w odniesieniu do szlaku, na podstawie zestawionych kryteriów i z użyciem sporządzonego na ich podstawie formularza waloryzacyjnego (Mikos von Rohrscheidt, 2010: 92–93). W etapie tym zestawiono dane w ramach poszczególnych zakresów i nadano punktacje, a następnie zsumowano punkty w poszczególnych zakresach dla całego szlaku.

W etapie trzecim – analizy i wniosków – dokonano ogólnej oceny funkcjonowania szlaku oraz określono mocne i słabe strony badanego odcinka szlaku *Romea Strata*.

1. Dane podstawowe szlaku

Nazwa szlaku: *Romea Strata*

Ocenie potencjału turystyczno-kulturowego poddano odcinek *Romea Strata* w woj. małopolskim.

Rodzaj szlaku: szlak pielgrzymkowy; szlak kulturowy; szlak pieszy; rowerowy i na wybranych odcinkach również konny.

Data utworzenia szlaku: 2022–2024

Lokalizacja:

Oceniany w prezentowanej pracy odcinek szlaku *Romea Strata* prowadzi przez teren województwa małopolskiego. Szlak rozpoczyna się w Strzegowej (gmina Wolbrom), a

kończy na Groniu Jana Pawła II (gmina Andrychów). W sumie ocenie poddano 158 km szlaku *Romea Strata* w woj. małopolskim (ryc. 4). Małopolski odcinek *Romea Strata* przebiega administracyjnie przez obszar 15 gmin (tab. 1)

Tab. 1. Gminy w województwie małopolskim przez obszar których prowadzi Szlak Kulturowy *Romea Strata* (stan na 31 grudnia 2024 r.)

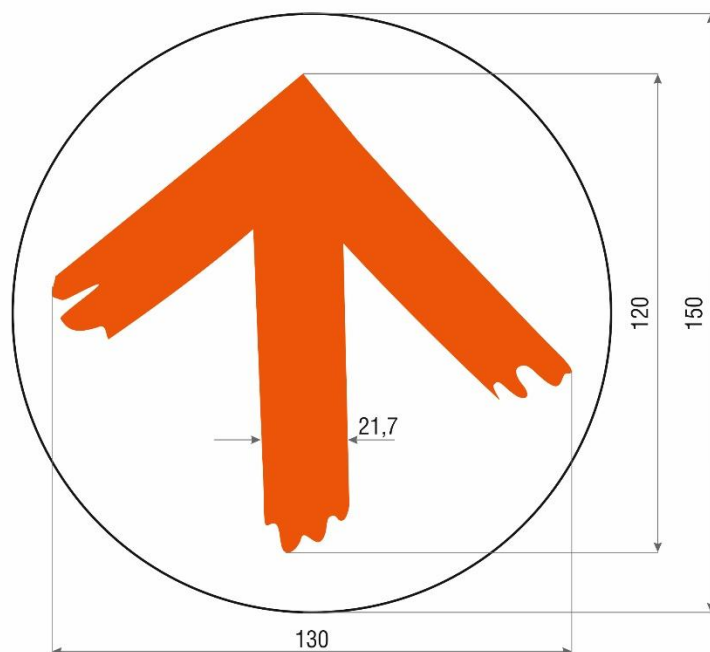
Lp.	Nazwa gminy	Odcinek <i>Romea Strata</i>	Liczba km szlaku w danej gminie
1.	Wolbrom	Pilica – Imbramowice	18,23
2.	Trzyciąż	Pilica – Imbramowice Imbramowice – Więclawice Stare	12,35
3.	Skala	Imbramowice – Więclawice Stare	4,25
4.	Iwanowice	Imbramowice – Więclawice Stare	13,41
5.	Michałowice	Imbramowice – Więclawice Stare	10,56
6.	Zielonki	Więclawice Stare – Kraków	3,79
7.	Kraków	Więclawice Stare – Kraków	22,09
8.	Mogilany	Kraków – Mogilany	11,36
9.	Myślenice	Kraków – Mogilany	2,07
10.	Skawina	Mogilany – Kalwaria Zebrzydowska	8,19
11.	Kalwaria Zebrzydowska	Mogilany – Kalwaria Zebrzydowska	16,24
12.	Stryszów	Kalwaria Zebrzydowska – Wadowice	7,97
13.	Mucharz	Kalwaria Zebrzydowska – Wadowice	1,48
14.	Miasto Wadowice	Kalwaria Zebrzydowska – Wadowice	19,07
15.	Andrychów	Wadowice – Ślemień	6,83
Suma			157,89 km

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzanych badań

Zasięg: międzynarodowy.

Deklarowana tematyka szlaku: szlak kulturowy, szlak pielgrzymkowy.

Oznakowanie szlaku: *Romea Strata* jest oznakowany za pomocą znaków zaproponowanych przez Europejskie Stowarzyszenie *Romea Strata* (AERS) (ryc. 1) oraz znaków drogowych, których szablon został opracowany przez Zespół Badawczy Zespół Badawczy „Europejskie Szlaki Kulturowe. Przestrzeń i historia” i następnie skonsultowany oraz zaakceptowany przez AERS (ryc. 2). W gminie Wadowice szlak został oznakowany specjalnymi tablicami *Romea Strata* (ryc. 3).

Ryc. 1. Szablon znaku podstawowego, określającego przebieg szlaku Romea Strata

Źródło: opracowanie własne

Ryc. 2. Szablon znaku drogowego określającego przebieg szlaku Romea Strata. Znak drogowy umieszczony na drogach publicznych, wykonany z blachy stalowej ocynkowanej grubości minimum 1,25 mm, z podwójnie giętymi krawędziami i dane identyfikujące producenta znaku. Lico znaku jest wykonane techniką drukarską na folii odblaskowej (*Instrukcja znakowania szlaków turystycznych*, Wydawnictwo PTTK „Kraj”, Warszawa 2014)

Źródło: opracowanie własne

Ryc. 3. Szablon oznakowania szlaku *Romea Strata* w gminie Wadowice

Źródło: opracowanie własne

2. Opis szlaku

Romea Strata to międzynarodowy szlak pielgrzymkowy i kulturowy, który nawiązuje do traktu, jaki prowadził od XIII wieku z regionów nad Morzem Bałtyckim i krajów Europy Środkowej i Wschodniej (Estonia, Łotwa, Litwa, Polska) przez Czechy i pasmo Alp do północno-wschodnich Włoch i następnie do grobów apostołów św. Piotra i św. Pawła w Rzymie. Termin „strata” w języku łacińskim oznacza drogę – rzymską drogę budowaną w Cesarstwie Rzymskim poprzez nałożenie różnych warstw materiału w celu uzyskania maksymalnej trwałości. Termin „strata” ma również znaczenie symboliczne i metaforyczne. *Romea Strata* koncentruje w sobie wiele elementów i „warstw”, które kształtowały się w ciągu tysiącletniej historii szlaku i które w wyjątkowy sposób definiują tą trasę. *Romea Strata* była także szlakiem handlowym, którym w ciągu wieków transportowano z krajów bałtyckich na południe Europy m.in. bursztyn, sól, wyroby z żelaza oraz futra. Przymiotnik „Romea” wskazuje z kolei na końcowy cel tego szlaku – miejsca w Rzymie, w których św. Piotr i św. Paweł ponieśli męczeńską śmierć, a więc Wzgórze Watykańskie z bazyliką św. Piotra i bazylikę św. Pawła za Murami przy *Via Ostiense*. Wieczne Miasto od chwili męczeńskiej śmierci obu Apostołów stało się jednym z trzech najważniejszych celów pielgrzymek (*peregrinationes maiores*) – obok Jerozolimy i (od IX w.) Santiago de Compostela³. *Romea Strata* przez wieki była drogą wiary i kultury, która prowadziła pielgrzymów przez Europę, sprawiając, że odkrywali oni w tej drodze bogactwo przestrzeni geograficznej. Szlak ten, podobnie jak inne trakty pielgrzymkowe, był zawsze przestrzenią „duchowej wędrówki” pielgrzyma – przestrzenią spotkania i rozmowy z Bogiem i przestrzenią spotkania z „własnym sercem” – wędrówką w „głęb siebie” (Tykarski i Mróz, 2023; Mróz, 2023). *Romea Strata*

³ Certification form – Cultural Routes of the Council of Europe Certification Cycle 2024–2025, Associazione Europea Romea Strata (rps).

to szlak o ogromnym bogactwie historii, wyjątkowej złożoności religijnej i przestrzeni doświadczeń wielu pokoleń pielgrzymów (Rech, 2024).

Z projektem wyznaczenia i oznakowania szlaku wystąpiło Europejskiego Stowarzyszenia *Romea Strata* (*Associazione Europea Romea Strata* – AERS) z siedzibą w Vicenzy. Stowarzyszenie powstało w 2018 roku, z inicjatywy 30 członków założycieli z Polski, Czech, Austrii i Włoch⁴. Historyczne przesłanki oraz impuls do realizacji projektu zostały przedstawione w marcu 2013 r. podczas seminarium naukowego pn. „Szlaki pielgrzymkowe do Rzymu, Santiago i Jerozolimy przez północno-wschodnie Włochy”, które odbyło się w Vicenzy⁵.

W dniu 4 kwietnia 2019 r. Rada Europejskiego Stowarzyszenia *Romea Strata* (AERS) podjęła decyzję o włączeniu Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie (obecnie Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej) do stowarzyszenia, jako członka założyciela. Od tego momentu pracownicy Instytutu Geografii (do 1.02.2023 r.), a obecnie Instytutu Zarządzania i Spraw Społecznych Uniwersytetu Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, podejmują stałą współpracę i konsultacje z *Associazione Europea Romea Strata*. Obecnie Europejskie Stowarzyszenie *Romea Strata* zrzesza ponad 50 podmiotów – organizacje, stowarzyszenia, diecezje Kościoła katolickiego z Estonii, Łotwy, Litwy, Polski, Czech, Austrii i Włoch.

Jednym z kluczowych celów, jakie postawili sobie członkowie stowarzyszenia AERS było ubieganie się o uzyskanie certyfikatu Europejskiego Szlaku Kulturowego Rady Europy pod nazwą „*Romea Strata*”. Formalny wniosek o certyfikację szlaku *Romea Strata* jako „Szlaku Kulturowe Rady Europy” został złożony przez AERS w dniu 27 lipca 2024 r. Do ważnych celów stowarzyszenia w odniesieniu do przestrzeni szlaku *Romea Strata* są: promocja turystyki zrównoważonej i dostępnej, wzmocnienie współpracy oraz wymiany doświadczeń i dobrych praktyk poprzez koordynację wspólnych działań partnerów i podmiotów obecnych na szlaku; wspieranie interdyscyplinarnych studiów i badań prowadzonych dzięki utworzonemu w tym celu Komitetowi Naukowemu; opracowanie strategii wymiany informacji i promocji mającej na celu ochronę wspólnego europejskiego dziedzictwa, zarówno materialnego, jak i niematerialnego, a także organizacja wydarzeń edukacyjnych, szkoleniowych i wymiany kulturalnej dla

⁴ <https://www.romeastrata.org/aers/> [dostęp: 15.12.2024 r.].

⁵ *Certification form – Cultural Routes of the Council of Europe Certification Cycle 2024–2025*, Associazione Europea Romea Strata (rps).

młodych Europejczyków z różnych kultur i środowisk prowadząc intensywny dialog międzykulturowy⁶.

Szlak *Romea Strata* jest oznakowany za pomocą znaków zaproponowanych przez AERS (ryc. 1 i ryc. 2). W gminie Wolbrom i Trzyciąż szlak w dużej mierze pokrywa się ze Szlakiem Warowni Jurajskich – pieszym szlakiem turystycznym PTTK, natomiast na odcinku Kalwaria Zebrzydowska – Groń Jana Pawła II, szlak niemal w całości pokrywa się z Beskidzką Droga św. Jakuba. Przy wytyczaniu szlaku poza terenami zurbanizowanymi starano się poprowadzić szlak wzdłuż dróg gruntowych (drogi o nawierzchni gruntowej) (*Ustawa z dnia 20 czerwca 1997 roku. Prawo o ruchu drogowym*), a także ścieżek leśnych. Na małopolskim odcinku szlaku *Romea Strata* znajdują się dwa obiekty wpisane na Listę światowego dziedzictwa UNESCO: Historyczne Centrum Krakowa oraz manierystyczny zespół architektoniczny i krajobrazowy oraz park pielgrzymkowy w Kalwarii Zebrzydowskiej. Szopkarstwo krakowskie związane z stolicą Małopolski zostało z kolei w 2018 r. wpisane na listę reprezentatywną niematerialnego dziedzictwa kulturowego UNESCO (<https://ich.unesco.org/en/lists?multinational=3&display1=inscriptionID#tabs>). Bezpośrednio przy szlaku znajduje się kilkanaście ośrodków pielgrzymkowych, w tym trzy sanktuaria o randze międzynarodowej: sanktuarium Bożego Miłosierdzia w Krakowie-Łagiewnikach, sanktuarium św. Jana Pawła II w Krakowie oraz sanktuarium pasyjno-maryjne w Kalwarii Zebrzydowskiej.

3. Podstawa do ustalenia przebiegu szlaku i autentyczności oraz zgodności tematycznej obiektów

Podstawą do ustalenia przebiegu szlaku *Romea Strata* były itineraria pielgrzymów, którzy wyruszali do Wiecznego Miasta, prace naukowe współczesnych badaczy oraz zbiory kartograficzne, wśród których szczególne znaczenie przypisuje się XV-wiecznej mapie szlaków prowadzących do Rzymu – „Romweg – Karte”. Jej autorem jest niemiecki astronom i kartograf Erharda Etzlauba (1460–1532). Mapa w skali około 1: 5 600 000, została wydana z okazji Roku Świętego 1500, kiedy tysiące pątników pielgrzymowało do Rzymu. W nagłówku mapy umieszczono tytuł: *„Das ist der Rom weg von meyllen zu meyllen mit puncten verzeychnet von eyner stat zu der andern durch deuczsche lantt”*. Mapa jest „orientowana” na południe, z praktycznego względu bowiem, pielgrzymi udający się do Wiecznego Miasta z krajów położonych na północ od Rzymu, czytając mapę w czasie pielgrzymki nie musieli jej obracać (Pitro, Vokác,

⁶ <https://www.romeastrata.org/aers/> [dostęp: 15.12.2024 r.].

2006). Na mapie zaznaczono sieć szlaków pielgrzymkowych prowadzących do Rzymu z Polski, Danii (z Viborg), południowej Szwecji, Niemiec oraz Francji. W odniesieniu do analizowanego odcinka szlaku *Romea Strata* w woj. małopolskim cenne jest przedstawienie na mapie Etzlauba sieci traktów pątniczych prowadzących przez Polskę, a szczególnie traktu prowadzącego do i z Krakowa⁷. Dwa szlaki rozpoczynają się w Gdańsku. Pierwszy z nich prowadzi wybrzeżem Morza Bałtyckiego przez Łębork, Słupsk, Górę Chełmską (Golnberg Maria), Koszalin, Kołobrzeg, Trzebiatów do Szczecina, a następnie przez Gartz, Berlin, Wittenbergę do Lipska. Drugi szlak, na mapie Etzlauba prowadzi z Gdańska na południe – przez Grudziądz do Torunia. Z Torunia wychodzą dwa szlaki – pierwszy do Krakowa (przez Łęczycę) i drugi do Wrocławia (przez Poznań). Z Krakowa wychodzą cztery szlaki: pierwszy – już wspomniany – do Gdańska, drugi – przez Opole, Brzeg, Wrocław i dalej do Drezna, trzeci – przez Oświęcim, Ostrawę do Ołomuńca, a następnie przez Brno, Wiedeń, Villach do Wenecji i do Rzymu; czwarty – do Budy (Ofen) na Węgrzech.

4. Przebieg szlaku

Oceniany odcinek szlaku *Romea Strata* w obrębie województwa małopolskiego rozpoczyna się w Strzegowej (gmina Wolbrom), a kończy na Groniu Jana Pawła II (gmina Andrychów). Na analizowanym odcinku *Romea Strata* znajduje się wiele obiektów zarówno sakralnych, jak i zabytków nieruchomych, z których 3 obiekty zakwalifikowano jako kluczowe dla szlaku, a 17 obiektów formalnie zaliczono do niego.

4.1. Obiekty kluczowe szlaku

1. Imbramowice – kościół pw. św. Piotra i św. Pawła, sanktuarium Męki Pańskiej
2. Kraków – sanktuarium św. Jana Pawła II w Krakowie na Białych Morzach
3. Wadowice – bazylika pw. Ofiarowania Najświętszej Maryi Panny, sanktuarium Matki Bożej Nieustającej Pomocy

4.2. Pozostałe obiekty formalnie zaliczane do szlaku:

1. Wolbrom – kościół pw. św. Katarzyny Aleksandryjskiej
2. Sieciechowice – kościół pw. św. Andrzeja
3. Iwanowice – kościół pw. Świętej Trójcy

⁷ Analizę przeprowadzono w oparciu o jedną z edycji map Etzlauba, datowaną na 1501 r. (arkusz o wymiarach: 54,4 cm x 39,7 cm) przechowywaną obecnie w zbiorach Uniwersytetu Harvarda. Patrz: <https://iif.harvard.edu/manifests/view/ids:2655377> [dostęp: 15.02.2019 r.].

4. Więclawice Stare – kościół pw. św. Jakuba Apostoła – Sanktuarium Diecezjalne św. Jakuba Apostoła
5. Kraków – Sanktuarium Św. Józefa Obrońcy Miasta Krakowa
6. Kraków – Bazylika św. Floriana
7. Kraków – kościół pw. Świętych Apostołów Piotra i Pawła (ul. Grodzka 52a)
8. Kraków – Bazylika archikatedralna św. Stanisława Biskupa Męczennika i św. Wacława Męczennika na Wawelu
9. Kraków – Bazylika Świętego Michała Archanioła, Sanktuarium Męczeństwa Świętego Stanisława na Skałce
10. Kraków – Sanktuarium św. Józefa Mężnego Opiekuna Rodzin
11. Kraków – Sanktuarium Bożego Miłosierdzia
12. Mogilany – kościół pw. św. Bartłomieja Apostoła
13. Wola Radziszowska – kościół pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny
14. Leńcze – kościół pw. św. Piotra i św. Pawła
15. Kalwaria Zebrzydowska – Sanktuarium pasyjno-maryjne
16. Wadowice – kościół pw. św. Piotra i św. Pawła
17. Wadowice – Sanktuarium św. Józefa
18. Groń Jana Pawła II – Sanktuarium Matki Bożej Królowej Gór

5. Mapa przebiegu szlaku

Ryc. 4. Przebieg szlaku *Romea Strata* w woj. małopolskim

Opracowanie: F. Mróz (2025)

6. Dane dotyczące przebiegu badania

Metodologia: metoda bonitacji punktowej, którą zaadoptował w odniesieniu do tematycznych szlaków turystyczno-kulturowych, jako produktów turystycznych Armin Mikos von Rohrscheidt. Metoda ta umożliwia wykonanie badań oceny potencjału turystyczno-kulturowego całej grupy szlaków kulturowych o podobnym zasięgu przestrzennym, na obszarze całego kraju według jednolitych, porównywalnych kryteriów [Mikos v. Rohrscheidt, 2010: 106–173].

Kwerenda źródłowa literatury i materiałów: maj 2019 r. – grudzień 2023 r.

Zapytania waloryzacyjne w obiektach: maj 2022 r. – grudzień 2024 r.

Badania terenowe: maj 2021 r. – grudzień 2024 r.

Przeprowadzający badania: Franciszek Mróz, Anna Kolasińska i Matylda Siwek

Badania wstępne (identyfikujące): maj 2019 r. – październik 2020 r.

Okres przeprowadzenia badania: maj 2019 r. – grudzień 2024 r.

7. Formularz waloryzacyjny odcinka szlaku Romea Strata w woj. małopolskim

KATEGORIA I: Organizacja szlaku

Dane do oceny w ramach tej kategorii pochodzą z dokumentacji szlaku, kwerendy naukowej przeprowadzonej podczas prac związanych z wytyczeniem i oznakowaniem szlaku oraz wywiadów z administratorami obiektów kluczowych na szlaku. Weryfikacja uzyskanych danych została przeprowadzona podczas wizji lokalnej (Mikos von Rohrscheidt, 2010: 135).

I.A. Uzasadniona tematyizacja szlaku

I.A.a. Literatura naukowa tematyizująca szlak

Monografia naukowa na temat szlaku (za pierwszą – 20 pkt):

1. Lichończak-Nurek G., Nowobilski A. J. (red.), 2008, *Droga do Watykanu. Katalog wystawy*, Muzeum Historyczne Miasta Krakowa, Kraków. **[20 pkt]**
2. Arlotta G. (red.), 2016, *De peregrinatione. Studi in onore di Paolo Caucci von Saucken*, Edizioni Compostellane, Pomigliano d'Arco (NA). **[0 pkt]**
3. Birch D. J., 1998, *Pilgrimage to Rome in the Middle Ages: continuity and change*, Boydell & Brewer, Woodbridge. **[0 pkt]**

4. Etzlaub E. (ok. 1500), *Das ist der Rom weg von meylen zu meylen mit puncten verzeychnet von eyner stat zu der andern durch deuczsche lannt*, Nürnberg. **[mapa; o pkt]**
5. Manikowska H., 2008, *Jerozolima – Rzym – Compostela: wielkie pielgrzymowanie u schyłku średniowiecza*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław. **[o pkt]**
6. Rok B., 2016, *Symforiani Arkielowicz. Itinerarium Romanum. Podróż Rzymska (1723)*, Księgarnia Akademicka, Kraków – Wrocław. **[o pkt]**
7. Stopani R., 1991, *Le vie di pellegrinaggio del Medioevo: gli itinerari per Roma, Gerusalemme, Compostella: con una antologia di fonti*, Le Lettere, Firenze. **[o pkt]**

Monografia naukowa poświęcona tematyce zgodnej z tematem szlaku zawierająca opracowanie znacznej części jego obiektów, w tym wszystkich obiektów kluczowych* (do dwóch pozycji, po 10 pkt za każdą):

– brak **[o pkt]**

Artykuły lub samodzielne rozdziały w opracowaniach naukowych poświęcone szlakowi** (do 3 pozycji, po 5 punktów każdy):

1. Jackowski A., Soljan I., 2008, *Pielgrzymki mieszkańców Krakowa i Małopolski do Rzymu*, [w:] G. Lichończak-Nurek G., Nowobilski A. J. (red.), *Droga do Watykanu. Katalog wystawy*, Muzeum Historyczne Miasta Krakowa, s. 151–156. **[o pkt]**
2. Rech G., 2024, *The Romea Strata Route Between History and Heritage. A Spiritual, Diverse, and Interreligious Project from the Baltics to Rome*. <https://www.preprints.org/manuscript/202410.1648/v1> **[o pkt]**

Wybrane artykuły lub samodzielne rozdziały w opracowaniach naukowych, poświęcone obiektom kluczowym szlaku i analizujące je w m.in. kontekście tematyki szlaku**** (do 3 opracowań po 3 punkty za każdy):

- Mróz F., 2008, *Geneza i funkcjonowanie sanktuariów Bożego Miłosierdzia w Polsce*, „Peregrinus Cracoviensis”, 19, s. 47–72. **[o pkt]**

Mróz F., 2019, *Kraków w przestrzeni pielgrzymkowej świata. Potencjał i perspektywy rozwoju turystyki religijnej stolicy Małopolski*, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis Studia Geographica”, 12, s. 40–56. **[o pkt]**

Mróz F., 2022, *Sanktuarium w Krakowie-Łagiewnikach – światowe centrum kultu Bożego Miłosierdzia w przestrzeni pielgrzymowania Polski, Europy i świata*, [w:] Ł. Piórkowski, D. Jamrozy, M. Klaja, A. Czajkowska-Sałapat (red.), *Akt zawierzenia światu Bożemu Miłosierdziu – znaczenie i perspektywy*, Wadowice, Dom Rodzinny Jana Pawła II, s. 97–120. **[o pkt]**

Mróz F., 2007, *Tu, w tym mieście, w Wadowicach, wszystko się zaczęło... Pielgrzymowanie i turystyka religijna do miasta rodzinnego Karola Wojtyły*, „Peregrinus Cracoviensis”, 18, s. 77–96. **[o pkt]**

Mróz F., 2020, *Województwo małopolskie w przestrzeni pielgrzymkowej świata*, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis Studia Geographica”, 15, s. 72–91. DOI 10.24917/20845456.15.5 **[o pkt]**

Mróz F., Krogmann A., Nemčiková M., Oremusová D., 2021, *Religious and museum tourism to Museum of the Holy Father John Paul II Family Home in Wadowice*, „Prace Komisji Geografii Przemysłu Polskiego Towarzystwa Geograficznego”, 35(4), s. 145–162. DOI 10.24917/20801653.354.9 **[o pkt]**

I.A.b. Literatura popularna tematyzująca szlak

Aktualna literatura popularna na temat szlaku w formie osobnych opracowań (do 3 pozycji, po 5 punktów za każdą):

1. Chyła J., Drzycimski A., Huzarek T., 2023, *Romea Strata: wszystkie drogi prowadzą do Rzymu*, Wydawnictwo Bernardinum, Pelplin. **[5 pkt]**
2. Barycz H., 1935. *Dziennik podróży do Włoch biskupa Jerzego Radziwiłła w 1575 r.*, „Kwartalnik Historyczny”, 49, s. 340–356. Kopia dziennika z XVII wieku przechowywana jest w Bibliotece im. Czartoryskich w Krakowie, rkps 2242, s. 369–379. Kolejne tłumaczenie i opracowanie dziennika Radziwiłła wykonała w 2012 Angelika Modlińska-Piekarz. Patrz: <https://www.kulturaihistoria.umcs.lublin.pl/en/archives/3856> **[5 pkt]**

3. Wiesiołowski J., 2010, *Jak poznańska burmistrzowa ze swą krawcową do Rzymu na jubileusz 1500 r. pielgrzymowała*, Wydawnictwo Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, Poznań. **[5 pkt]**
4. Fiorin A., 2018, *La Via Romea Strata in bicicletta 1. Da Tarvisio a Padova – Montagnana*, Edicola Editore, Portogruaro. **[0 pkt]**
5. Fiorin A., 2019, *La Via Romea Strata in bicicletta 2. Dal Passo Resia a Vicenza-Montagnana*, Portogruaro, Edicola Editore. **[0 pkt]**
6. Fiorin A., 2020, *La via Romea Strata in bicicletta 3. Da Montagnana a Fucecchio-San Miniato*, Portogruaro, Edicola Editore. **[0 pkt]**
7. *La Romea Strata. Le vie di pellegrinaggio dell'Osttirol, del Friuli Venezia Giulia e del Vicentino*, 2018, Mediolan, Touring Editore Lingua. **[0 pkt]**
8. *La Romea Strata. Vie di pellegrinaggio dal nord-est Italia verso Roma*, 2019, Mediolan, Touring Editore Lingua, Touring Club Italiano. **[0 pkt]**
9. *La Via Romea Strata. 1000 chilometri a piedi dal Nord-Est a Roma*, 2025, Mediolan, Terre di mezzo Editore. **[0 pkt]**
10. Sivero A., Spadafora D., 2020, *Dalle Alpi a Roma lungo la Romea Strata. Una scuola in cammino*, Edicola Editore, Portogruaro. **[0 pkt]**

I.A.c. Zgodność tematyczna poszczególnych obiektów z deklarowanym tematem szlaku

Na podstawie przeprowadzonych badań należy stwierdzić, że **14 na 21 obiektów (66,6%)** jest zgodnych tematycznie z deklarowanym tematem szlaku. **[5 pkt]**

W przypadku pozostałych obiektów trudno jednoznacznie wykazać zgodność tematyczną z deklarowanym tematem szlaku. W wielu obiektach sakralnych znajdujących się przy szlaku *Romea Strata* znajdują się elementy (głównie wizerunki) nawiązujące do kultu apostołów św. Piotra i św. Pawła.

Suma punktów za podkategorię I.A. – 35 (z 40 możliwych)

I.B. Oznaczenie szlaku**I.B.a. Oznaczenie szlaku na trasie**

Szlak *Romea Strata* został oznakowany w 8 gminach woj. małopolskiego (Wolbrom, Trzyciąż, Skała, Iwanowice, Michałowice, Mogilany, Skawina, Miasto i Gmina Wadowice – stan na 31 grudnia 2024). W kolejnych gminach (Andrychów, Kalwaria Zebrzydowska, Stryszów i Zielonki) prace nad oznakowaniem szlaku zostaną wykonane w 2025 r. Szlak został oznakowany za pomocą znaków zaproponowanych przez AERS. Wzór znaków drogowych wykorzystanych do oznakowania szlaku zostały opracowane przez Zespół Badawczy, zaakceptowane przez AERS i poszczególne gminy (ryc. 3). W 2023 r., w gminie Wadowice wykonano montaż słupków i tablic (39 szt.) na długości 12 km szlaku *Romea Strata*. **[20 pkt]**

I.B.b. Oznaczenie fizyczne bezpośrednio przy obiektach szlaku

Na koniec 2024 r. brak fizycznego oznaczenia bezpośrednio przy obiektach szlaku. Planowane jest jednak wykonanie tablic informacyjnych o szlaku *Romea Strata* i postawienie po jednej z nich przy obiektach kluczowych oraz innych obiektach przy szlaku **[0 pkt]**

I.B.c. Oznaczenie systemowe przebiegu szlaku (w systemie nawigacji satelitarnej lub temu podobnym)

Przebieg całego szlaku *Romea Strata* z Tallinna do Rzymu wraz z opisami każdego z etapów są uwzględnione w systemie nawigacji satelitarnej, który jest dostępny do pobrania na stronie internetowej:

<https://www.romeastrata.org/direttrice/polonia/> **[10 pkt]**

Suma punktów za podkategorię I.B. – 30 (z 50 możliwych)

I.C. Koordynacja szlaku**I.C.a. Funkcjonowanie koordynatora szlaku**

Głównym – międzynarodowym koordynatorem *Romea Strata* jest Europejskie Stowarzyszenie *Romea Strata* (AERS) z siedzibą w Vicenzy. W dniu 4 kwietnia 2019 r. do AERS-u został włączony Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie jako członek założyciel (obecnie Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej). Od tego momentu pracownicy Instytutu Geografii (do 1.02.2023 r.), a obecnie Instytutu Zarządzania i Spraw

Spółecznych Uniwersytetu Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie i funkcjonującego w obrębie Instytutu Zespołu Badawczego „Europejskie Szlaki Kulturowe. Przestrzeń i historia” podejmują stałą współpracę i konsultacje z *Associazione Europea Romea Strata*⁸. W dużym zakresie Pracownicy UKEN pełnią funkcję koordynatora szlaku, udzielając informacji o szlaku pielgrzymom, ale przede wszystkim podejmując współpracę z jednostkami samorządu terytorialnego, duszpasterzami parafii położonych przy szlaku oraz stowarzyszeniami w celu wytyczenia, oznakowania i prawidłowego funkcjonowania szlaku. Należy jednak podkreślić, że ta działalność podejmowana jest na zasadach wolontariatu, przy czym projekty badawcze związane ze szlakiem Romea Strata były finansowane przez Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie. W dniu 24.10.2024 r. członkowie Zespołu Badawczego „Europejskie Szlaki Kulturowe. Przestrzeń i historia” odbyli spotkanie w Instytucie Dialogu Międzykulturowego im. Jana Pawła II w Krakowie z Dyrektorem Instytutu, ks. dr Sebastianem Kozyrą, a także z Prezesem Małopolskiej Organizacji Turystycznej Robertem Biedroniem. Spotkanie dotyczyło zacieśnienia współpracy pomiędzy trzema w/w instytucjami w zakresie rozwoju i promocji szlaku kulturowego *Romea Strata*. Podczas spotkania podjęto także rozmowy, aby w 2025 r. formalną koordynację nad małopolskim odcinkiem szlaku podjął Instytut Dialogu Międzykulturowego im. Jana Pawła II w Krakowie. **[10 pkt]**

I.C.b. Dostępność koordynatora szlaku

Dane międzynarodowego koordynatora *Romea Strata* – Europejskiego Stowarzyszenia Romea Strata (AERS) są publicznie i dostępne poprzez stronę internetową AERS: <https://www.romeastrata.org/en/contact-us>

Associazione Europea Romea Strata E.T.S.

Contrà Vescovado, 3

36100 Vicenza

E-mail: info@aeromeastrata.eu **[5 pkt]**

I.C.c. Usługi informacyjne koordynatora w odniesieniu do szlaku

Stały, całoroczny i wyłączny numer telefoniczny dostępny w określonych dniach i godzinach:

⁸ <https://izss.uken.krakow.pl/zespol-badawczy-europejskie-szlaki-kulturowe-przestrzen-historia-dziedzictwo-kulturowe-i-religijne/>

Kontakt telefoniczny do koordynatorów szlaku jest dostępny stronie internetowej:
<https://www.romeastrata.org/en/contact-us>

Biuro jest czynne od poniedziałku do piątku w godz. od 8:30 do 17:00. **[5 pkt]**

Obsługa i informacja na temat *Romea Strata* udzielana jest w języku angielskim i włoskim przez pracowników biura. **[4 pkt]**

I.C.d. Dodatkowe usługi koordynatora

Europejskie Stowarzyszenie Romea Strata (AERS) podejmuje szereg działań związanych z tematyką szlaku na szczeblu międzynarodowym, a dzięki współpracy z koordynatorami krajowymi również na szczeblu regionalnym. W 2021, 2022 i 2024 r. AERS zorganizował „Pielgrzymkowe Trasy Promocyjne” na szlaku pielgrzymkowym *Romea Strata* od Tallinna do Rzymu⁹. Podobnie, jak w przypadku innych międzynarodowych szlaków pielgrzymkowych i kulturowych (Drogi św. Jakuba, Drogi św. Olafa, *Via Francigena*) dla pątników i turystów wędrujących szlakiem *Romea Strata* został przygotowany specjalny „Paszport pielgrzyma”, a także przewodniki po włoskich odcinkach *Romea Strata* oraz notatnik z biblijnymi cytatami związanymi z pielgrzymowaniem. Spotkanie Fundacji Homo Viator i AERS z fabryką obuwia Zamberlan zaowocowało z kolei powstaniem butów trekkingowych pn. „326 ROMEA STRATA GTX”. **[5 pkt]**

– oferowanie usługi przewodnickiej na szlaku. **[2 pkt]**

– oferowanie mikroeventów związanych z tematyką szlaku na szlaku lub pośredniczenie w ich zamawianiu: organizacja pielgrzymek na wybranych odcinkach *Romea Strata*. **[5 pkt]**

Suma punktów za podkategorię I.C. – 36 (z 50 możliwych)

I.D. Dostępność turystyczna obiektów na szlaku

I.D.a. Faktyczna dostępność obiektów na szlaku

Dostępność turystyczną wszystkich obiektów na szlaku oceniono na podstawie wizji lokalnej oraz wywiadów z osobami opiekującymi się obiektami – głównie z proboszczami parafii przez teren których przebiega szlak. Zdecydowana większość (19 spośród 21 obiektów; 90,5%) posiada dostępność pełną. W przypadku 2 obiektów stwierdzono dostępność ograniczoną. **[20 pkt]**

⁹ <https://www.romeastrata.org/en/pilgrimage-promotional-tour/>

I.D.b. Dostępność komunikacyjna obiektów na szlaku

Dostępność komunikacyjna obiektów na szlaku to „możliwość dojazdu bezpośredniego do obiektów szlaku autobusem kursowym, autokarem lub samochodem osobowym oraz możliwość zaparkowania dla autokarów i parking dla samochodów w odległości nie większej niż 200 m od wejścia do obiektu” (Mikos von Rohrscheidt, 2010: 141). W przypadku tego szlaku dojazd do zdecydowanej większości obiektów jest bardzo dobry. Zagospodarowanie w postaci parkingów i możliwość dojazdu bezpośredniego do obiektów istnieje w przypadku 19 z 21 obiektów (90,5%). **[13 pkt]**

Suma punktów za podkategorię I.D. – 33 (z 50 możliwych)

Razem za całą kategorię I: 134 punktów (z 200 możliwych)

KATEGORIA II: Ogólna atrakcyjność turystyczna szlaku

Dane zebrane do oceny w ramach tej kategorii pochodzą z opracowań naukowych na temat szlaku i poszczególnych obiektów, z dokumentacji szlaku oraz z przeprowadzonej wizji lokalnej w obiektach (Mikos von Rohrscheidt, 2010: 141).

II.A. Autentyczność obiektów szlaku

Przeprowadzone badania wykazały, że 21 obiektów na szlaku *Romea Strata* ma charakter autentyczny (oryginalny, pierwotny). Żaden z obiektów nie został wykreowany dla potrzeb turystyki. **[40 pkt]**

II.B. Zwartość szlaku

Odległość pomiędzy każdymi dwoma kolejnymi obiektami na szlaku nie przekracza 30 km. **[15 pkt]**

II.C. Liczba obiektów należących formalnie do szlaku

Odcinek szlaku *Romea Strata* w woj. małopolskim liczy 21 obiektów spełniających wymogi formalne (patrz: Dane podstawowe szlaku). **[15 pkt]**

II.D. Regularna usługa transportowa zgodna z przebiegiem szlaku

Zgodnie z kryteriami Mikos von Rohrscheidta za regularną usługę transportową uznano „możliwość skorzystania ze środków transportu publicznego kołowego lub szynowego albo środków transportu dostępnych w ramach odpowiadającej im oferty

prywatnej, kursujących z częstotliwością minimum 2 razy dziennie w obu kierunkach przez przynajmniej 250 dni w roku (dla oferty całorocznej) lub przez minimum 120 dni w roku w zwartym okresie sezonu turystycznego (dla oferty sezonowej)” (Mikos von Rohrscheidt, 2010: 144).

W przypadku badanego odcinka *Romea Strata*, regularna, całoroczna usługa transportowa łączy bezpośrednio 14 kolejnych obiektów szlaku (70%). **[0 pkt]**

II.E. Stan utrzymania poszczególnych obiektów szlaku

W ocenie uwzględniono następujące elementy: brak zagrożeń budowlanych dla zwiedzających, wyposażenie obiektów w toalety i węzły sanitarne, estetyczny wygląd zewnętrzny, estetyczny wygląd wewnętrzny oraz czystość bezpośredniego otoczenia obiektu (Mikos von Rohrscheidt, 2010: 144).

Stan utrzymania wszystkich 21 obiektów przy szlaku należy ocenić jako zadawalający (stan, w którym spełniono wszystkie lub wszystkie poza jednym z powyżej wymienionych elementów, za wyjątkiem pierwszego tj. braku zagrożeń budowlanych dla zwiedzających; Mikos von Rohrscheidt, 2010: 144). **[15 pkt]**

Suma punktów za kategorię II: 85 (z 100 możliwych)

KATEGORIA III Turystyczno-kulturowy potencjał obiektów szlaku

Przyjęta w tej kategorii liczba punktów przypisana obiektom szlaku, odpowiadającym deklarowanej tematyce szlaku jest znacznie wyższa niż ta przypisana innym kategoriom tematycznym. Tematyka szlaku jest bowiem kluczowym elementem, który decyduje o sile przyciągania turystów (Mikos von Rohrscheidt, 2010: 144).

III.A. Znaczenie kulturowe obiektów zgodne z tematyzacją szlaku

– obiekty o znaczeniu międzynarodowym (do 3 pozycji, po 20 pkt):

1. Bazylika archikatedralna św. Stanisława Biskupa Męczennika i św. Wacława Męczennika na Wawelu (Wzgórze Wawelskie, Stare Miasto w obrębie dawnych murów, Kazimierz i Stradom zostały wpisane na Listę światowego dziedzictwa UNESCO w 1978 roku). **[20 pkt]**

2. Kraków – Sanktuarium Bożego Miłosierdzia **[20 pkt]**

3. Kraków – Sanktuarium św. Jana Pawła II w Krakowie na Białych Morzach **[20 pkt]**

4. Kalwaria Zebrzydowska – Sanktuarium pasyjno-maryjne **[0 pkt]**

5. Wadowice – bazylika Ofiarowania Najświętszej Maryi Panny, Sanktuarium Matki Bożej Nieustającej Pomocy **[o pkt]**

– obiekty o znaczeniu krajowym^{*10} (do 5 pozycji, po 10 pkt):

1. Kraków – Bazylika archikatedralna św. Stanisława Biskupa Męczennika i św. Wacława Męczennika na Wawelu **[o pkt]**

2. Kraków – Bazylika Świętego Michała Archanioła, Sanktuarium Męczeństwa Świętego Stanisława na Skałce **[o pkt]**

3. Kraków – kościół pw. Świętych Apostołów Piotra i Pawła (ul. Grodzka 52a) **[o pkt]**

– obiekty o znaczeniu regionalnym^{**} (do 5 obiektów, po 5 pkt):

1. Imbramowice – kościół pw. św. Piotra i św. Pawła, sanktuarium Męki Pańskiej **[o pkt]**

2. Więclawice Stare – Sanktuarium Diecezjalne św. Jakuba **[o pkt]**

3. Kraków – Bazylika św. Floriana **[o pkt]**

4. Kraków – Sanktuarium św. Józefa Mężnego Opiekuna Rodzin **[o pkt]**

5. Wadowice – sanktuarium św. Józefa **[o pkt]**

6. Groń Jana Pawła II – sanktuarium Matki Bożej Królowej Gór **[o pkt]**

Dodatkowo za każdy obiekt spośród wymienionych będący zespołem więcej niż 2 różnych pojedynczych obiektów albo za zgrupowanie więcej niż 2 różnych obiektów szlaku zgodnych z jego tematyką na terenie jednej miejscowości (do trzech zespołów po 4 punkty):

1. Kraków: Sanktuarium Św. Józefa Obrońcy Miasta Krakowa, Bazylika św. Floriana, kościół Świętych Apostołów Piotra i Pawła (ul. Grodzka 52a), Bazylika archikatedralna św. Stanisława Biskupa Męczennika i św. Wacława Męczennika na Wawelu, Bazylika Świętego Michała Archanioła, Sanktuarium Męczeństwa Świętego Stanisława na

¹⁰ „Gwiazdka postawiona obok opcji w tej kategorii oznacza, że obiekty z danej grupy uwzględniane są wówczas, gdy brak obiektów w kategorii bezpośrednio wyższej lub ich liczba jest mniejsza niż wskazana maksymalna ilość uwzględnionych obiektów w ramach tej wyższej opcji. W przypadku gdy obiekty w opcji wyższej są wskazane, ale ich liczba jest mniejsza niż dopuszczalna do oceny w danej opcji, w opcji oznaczonej gwiazdką można wskazać obiekty tylko w liczbie brakującej do pełnej ilości w grupie poprzedzającej. Np. jeśli w grupie wyższej dopuszczalna była liczba 5 obiektów, a wskazano tylko 2, z grupy oznaczonej gwiazdką można wskazać i punktować już tylko 3 obiekty. Przy większej liczbie gwiazdek przy danej grupie podobna procedura odnosi się do odpowiedniej liczby grup wyższych”. (Mikos von Rohrscheidt, 2010: 146).

Skałce, Sanktuarium św. Józefa Mężnego Opiekuna Rodzin, Sanktuarium Bożego Miłosierdzia i Kraków – sanktuarium św. Jana Pawła II na Białych Morzach **[4 pkt]**

2. Wadowice: bazylika Ofiarowania Najświętszej Maryi Panny, Sanktuarium Matki Bożej Nieustającej Pomocy, kościół pw. św. Piotra i św. Pawła oraz Sanktuarium św. Józefa **[4 pkt]**

Suma punktów za podkategorię III.A.: 60 (z 60 możliwych)

III.B. Eventy zgodne z tematem szlaku

– wielodniowe, regularne eventy związane z tematem szlaku (od 2 dni trwania); (do czterech, za każdy 10 pkt):

brak **[0 pkt]**

– jednodniowe, regularne eventy tematyczne* organizowane w ramach działalności szlaku (nawiązujące do tematyki i charakteru szlaku) lub jego obiektów (za każdy 5 punktów):

brak **[0 pkt]**

Suma punktów za podkategorię III.B.: 0 (z 40 możliwych)

III.C. Dodatkowe atrakcje tematyczne

– w obiektach szlaku (do czterech, po 5 pkt):

1. Kraków – Sanktuarium św. Jana Pawła II w Krakowie na Białych Morzach: Muzeum Świętego Jana Pawła II Wielkiego działające od 1 marca 2020 roku oraz wieża fatimska. **[5 pkt]**

8. Kraków – Bazylika archikatedralna św. Stanisława Biskupa Męczennika i św. Wacława Męczennika na Wawelu: Dzwon Zygmunta i Groby Królewskie. **[5 pkt]**

3. Kraków – Bazylika Świętego Michała Archanioła, Sanktuarium Męczeństwa Świętego Stanisława na Skałce: Krypta Zasłużonych Twórców Kultury oraz Ołtarz Trzech Tysiącleci **[5 pkt]**

4. Kraków – Sanktuarium Bożego Miłosierdzia: Wieża (76 m) z platformą widokową. **[5 pkt]**

5. Kalwaria Zebrzydowska – Sanktuarium pasyjno-maryjne: Centrum Dziedzictwa i Dialogu oraz muzeum z wystawą stałą pt. „Wiara i sztuka” **[0 pkt]**

Suma punktów za podkategorię III.C.: 20 (z 20 możliwych)**III.D. Znaczenie historyczne obiektów szlaku**

– obiekty szlaku o międzynarodowym znaczeniu historycznym (do 2, po 10 pkt)

1. Bazylika archikatedralna św. Stanisława Biskupa Męczennika i św. Wacława Męczennika

na Wawelu. **[10 pkt]**

2. Kraków – Sanktuarium Bożego Miłosierdzia **[10 pkt]**

Suma punktów za podkategorię III.D.: 20 (maksymalna)**III.E. Znaczenie biograficzne obiektów szlaku**

– obiekt związany z postacią o znaczeniu międzynarodowym (do 2, po 10 pkt):

1. Bazylika archikatedralna św. Stanisława Biskupa Męczennika i św. Wacława Męczennika na Wawelu. Wśród rzeszy wybitnych postaci należy wskazać: króla Władysława Jagiełłę, św. Jadwigę, króla Jana III Sobieskiego, Tadeusza Kościuszkę, Józefa Piłsudskiego i św. Jana Pawła II. **[10 pkt]**

2. Wadowice – bazylika Ofiarowania Najświętszej Maryi Panny, Sanktuarium Matki Bożej Nieustającej Pomocy: związek ze św. Janem Pawłem II **[10 pkt]**

3. Bazylika św. Floriana w Krakowie – w świątyni tej, od sierpnia 1949 r. do sierpnia 1951 r. pracował jako wikariusz ks. Karol Wojtyła

4. Kalwaria Zebrzydowska – Sanktuarium pasyjno-maryjne: związek ze św. Janem Pawłem II. **[0 pkt]**

Suma punktów za podkategorię III.E.: 20 (maksymalna)**III.F. Związek obiektów szlaku z dziejami religii lub posiadanie aktualnego znaczenia dla życia religijnego**

Ta kategoria waloryzacji nie jest brana pod uwagę ze względu na to, że szlak jest tematyizowany w zakresie religii **[0 pkt]**

III.G. Znaczenie obiektów na szlaku lub miejscowości położonych na szlaku dla innego typu turystyki kulturowej niż wskazany w temacie szlaku albo uwzględniony w pozostałych kategoriach

- obiekty o międzynarodowym znaczeniu dla turystyki obiektów militarnych: Zamek Królewski na Wawelu **[10 pkt]**
- obiekty o międzynarodowym znaczeniu dla turystyki muzealnej: Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, Zamek Królewski na Wawelu, Muzeum Narodowe w Krakowie, Muzeum Dom Rodziny Jana Pawła II w Wadowicach. **[10 pkt]**

Suma punktów za podkategorię III.G.: 20 (maksymalna)

III.H. Związek poszczególnych obiektów szlaku lub miejscowości na szlaku z innymi grupami etnicznymi albo z historią innych narodów

- miejscowość o znaczeniu międzynarodowym dla członków narodu żydowskiego – Kraków **[10 pkt]**
- miejscowość o znaczeniu narodowym dla członków narodu żydowskiego – Wadowice **[5 pkt]**

Suma punktów za podkategorię III.H.: 15

III.I. Dodatkowe punkty za ofertę wszystkich obiektów wpisanych powyżej klas

- stały przewodnik obiektowy w języku polskim (za pierwsze 5 obiektów, po 2 pkt):
 1. Kraków – Bazylika archikatedralna św. Stanisława Biskupa Męczennika i św. Wacława Męczennika na Wawelu **[2 pkt]**
 2. Kraków – Bazylika Świętego Michała Archanioła, Sanktuarium Męczeństwa Świętego Stanisława na Skałce **[2 pkt]**
 3. Kraków – Sanktuarium Bożego Miłosierdzia **[2 pkt]**
 4. Kraków – Sanktuarium św. Jana Pawła II **[2 pkt]**
 5. Kalwaria Zebrzydowska – Sanktuarium pasyjno-maryjne **[2 pkt]**
 6. Wadowice – bazylika Ofiarowania Najświętszej Maryi Panny, Sanktuarium Matki Bożej Nieustającej Pomocy **[0 pkt]**
- minimum dwa języki obce w ofercie zamawianego przewodnika obiektowego (pierwszych pięciu obiektach po 1 pkt):
 1. Kraków – Bazylika archikatedralna św. Stanisława Biskupa Męczennika i św. Wacława Męczennika na Wawelu **[1 pkt]**

2. Kraków – Bazylika Świętego Michała Archanioła, Sanktuarium Męczeństwa Świętego Stanisława na Skałce **[1 pkt]**
3. Kraków – Sanktuarium Bożego Miłosierdzia **[1 pkt]**
4. Kraków – Sanktuarium św. Jana Pawła II **[1 pkt]**
5. Kalwaria Zebrzydowska – Sanktuarium pasyjno-maryjne **[1 pkt]**
6. Wadowice – bazylika Ofiarowania Najświętszej Maryi Panny, Sanktuarium Matki Bożej Nieustającej Pomocy **[0 pkt]**

– możliwość zamówienia przewodnika obiektowego (pierwsze pięć obiektów*, po 1 pkt):

1. Więclawice Stare – Sanktuarium Diecezjalne św. Jakuba **[0 pkt]**
2. Kraków – Bazylika archikatedralna św. Stanisława Biskupa Męczennika i św. Wacława Męczennika na Wawelu **[0 pkt]**
3. Kraków – Bazylika Świętego Michała Archanioła, Sanktuarium Męczeństwa Świętego Stanisława na Skałce **[0 pkt]**
4. Kraków – Sanktuarium Bożego Miłosierdzia **[0 pkt]**
5. Kraków – Sanktuarium św. Jana Pawła II **[0 pkt]**
6. Kalwaria Zebrzydowska – Sanktuarium pasyjno-maryjne **[0 pkt]**
7. Wadowice – Bazylika Ofiarowania Najświętszej Maryi Panny, Sanktuarium Matki Bożej Nieustającej Pomocy **[0 pkt]**

– przewodniki elektroniczne po obiekcie:

1. Kraków – Bazylika archikatedralna św. Stanisława Biskupa Męczennika i św. Wacława Męczennika na Wawelu **[2 pkt]**

– wersje obcojęzyczne przewodników elektronicznych po obiekcie:

1. Bazylika archikatedralna św. Stanisława Biskupa Męczennika i św. Wacława Męczennika na Wawelu **[1 pkt]**

– własny materiał informacyjny w obiekcie (do 10 obiektów, po 1 pkt):

1. Imbramowice – kościół pw. św. Piotra i św. Pawła, sanktuarium Męki Pańskiej **[1 pkt]**
2. Więclawice Stare – Sanktuarium Diecezjalne św. Jakuba Apostoła **[1 pkt]**
3. Kraków – Sanktuarium Św. Józefa Obrońcy Miasta Krakowa **[1 pkt]**

4. Kraków – Bazylika św. Floriana **[1 pkt]**
5. Kraków – kościół Świętych Apostołów Piotra i Pawła (ul. Grodzka 52a) **[1 pkt]**
6. Kraków – Bazylika archikatedralna św. Stanisława Biskupa Męczennika i św. Wacława Męczennika na Wawelu **[1 pkt]**
7. Kraków – Bazylika Świętego Michała Archanioła, Sanktuarium Męczeństwa Świętego Stanisława na Skałce **[1 pkt]**
8. Kraków – Sanktuarium św. Józefa Mężnego Opiekuna Rodzin **[1 pkt]**
9. Kraków – Sanktuarium Bożego Miłosierdzia **[1 pkt]**
10. Kraków – Sanktuarium św. Jana Pawła II **[1 pkt]**
11. Mogilany – kościół pw. św. Bartłomieja Apostoła **[0 pkt]**
12. Kalwaria Zebrzydowska – sanktuarium pasyjno-maryjne **[0 pkt]**
13. Wadowice – Bazylika Ofiarowania Najświętszej Maryi Panny, Sanktuarium Matki Bożej Nieustającej Pomocy **[0 pkt]**
14. Wadowice – Sanktuarium św. Józefa

– własny materiał informacyjny w obiekcie przynajmniej w dwóch językach obcych – informacje w języku angielskim, niemieckim i hiszpańskim w obiektach (w pierwszych pięciu obiektach, po 1 pkt):

1. Kraków – Bazylika archikatedralna św. Stanisława Biskupa Męczennika i św. Wacława Męczennika na Wawelu **[1 pkt]**
2. Kraków – Bazylika Świętego Michała Archanioła, Sanktuarium Męczeństwa Świętego Stanisława na Skałce **[1 pkt]**
3. Kraków – Sanktuarium Bożego Miłosierdzia **[1 pkt]**
4. Kraków – Sanktuarium św. Jana Pawła II **[1 pkt]**
5. Kalwaria Zebrzydowska – Sanktuarium pasyjno-maryjne **[1 pkt]**
6. Wadowice – bazylika Ofiarowania Najświętszej Maryi Panny, Sanktuarium Matki Bożej Nieustającej Pomocy **[0 pkt]**

– sklep obiektowy oferujący przedmioty związane z tematem obiektu lub obiektu i szlaku (za pierwszych 5, po 3 pkt):

1. Kraków – Bazylika archikatedralna św. Stanisława Biskupa Męczennika i św. Wacława Męczennika na Wawelu **[3 pkt]**
2. Kraków – Sanktuarium Bożego Miłosierdzia **[3 pkt]**
3. Kraków – Sanktuarium św. Jana Pawła II **[3 pkt]**

4. Kalwaria Zebrzydowska – Sanktuarium pasyjno-maryjne **[3 pkt]**

Suma punktów za podkategorię III.I.: 30 (maksymalna)

III.J. Punkty dodatkowe za obiekty unikalne

– Obiekty z Listy światowego dziedzictwa UNESCO w ramach szlaku lub w gminie, przez którą przebiega szlak:

1. Bazylika archikatedralna św. Stanisława Biskupa Męczennika i św. Wacława Męczennika na Wawelu **[25 pkt]**
2. Sanktuarium pasyjno-maryjne w Kalwarii Zebrzydowskiej **[25 pkt]**

– Pomnik Historii w ramach szlaku lub w gminie, przez którą przebiega szlak:

1. Kraków: historyczny zespół miasta **[15 pkt]**
2. Kraków: Kopiec Kościuszki z otoczeniem **[15 pkt]**
3. Kraków: Nowa Huta **[15 pkt]**
4. Kraków: Opactwo Benedyktynów z kościołem apostołów św. Piotra i św. Pawła w Tyńcu **[15 pkt]**
5. Kraków: zespół opactwa cystersów w Mogile **[15 pkt]**
6. Kalwaria Zebrzydowska: krajobrazowy zespół manierystycznego parku pielgrzymkowego **[15 pkt]**

Obiekty unikalne w skali kraju:

1. Sanktuarium św. Józefa na „Górcie” w Wadowicach – jedyne na świecie sanktuarium szczycące się posiadaniem Pierścienia Rybaka św. Jana Pawła II. Pierścień papieski został ofiarowany przez Jana Pawła karmelitom bosym w Wadowicach w dniu 16 października 2003 r. Pierścień został uroczystie nałożony na obraz św. Józefa 13 marca 2004 r. W sanktuarium przechowuje się również szkaplerz św. Jana Pawła II [Mróz, 2007: 83–84] **[5 pkt]**.
2. Wadowice: Koszary wojskowe 56 Galicyjskiego Pułku Piechoty Carsko-Królewskiej Armii. Budynek wzniesiono w 1827 r. na potrzeby stacjonującego w Wadowicach 56 Galicyjskiego Pułku Piechoty. Pułk ten popularnie nazywano „Jackami”, a 88% jego składu stanowili Polacy. Budynek zbudowano na planie kwadratu z wewnętrznym dziedzińcem otoczonym arkadowymi korytarzami. W obrębie koszar wybudowano również stajnie dla 120 koni. Po zakończeniu II wojny światowej w koszarach funkcjonowały

zakłady pracy. Obecnie jest to jedyny w Polsce zabytek budownictwa militarnego tego typu (Mróz, 2019). **[5 pkt]**

Suma punktów za podkategorię III.J.: 50 (maksymalna)

Suma punktów za kategorię III: 235 (z 300 możliwych)

KATEGORIA IV: Obsługa własna szlaku

Dane zestawione w tej podkategorii pochodzą z wywiadów oraz z ankiety szlaku oraz kwestionariuszy inwentaryzacyjnych poszczególnych obiektów. Dane te zostały zweryfikowane podczas badań terenowych.

IV.A. Informacja i promocja szlaku

– działanie własnego, aktualizowanego portalu internetowego szlaku:

<https://www.romeastrata.org> **[10 pkt]**

– wersje obcojęzyczne portalu internetowego szlaku (do 3 wersji, za każdą o 3 punkty):

Strona internetowa *Romea Strata* prowadzona jest w języku angielskim **[3 pkt]** i włoskim **[3 pkt]**

Wersje obcojęzyczne na portalach internetowych obiektów (liczone na maksimum 5 portalach obiektów do 2 wersji, za każdą po 1 punkcie):

1. Kraków – Bazylika św. Floriana: <https://swflorian.net> – wersja językowa: angielska **[1 pkt]**

2. Kraków – Bazylika archikatedralna św. Stanisława Biskupa Męczennika i św. Wacława Męczennika na Wawelu – wersja językowa: angielska **[1 pkt]**

3. Kraków – Sanktuarium Bożego Miłosierdzia: <https://www.misericordia.eu>; wersje językowe: angielski, francuski, hiszpański, niemiecki, portugalski, rosyjski i włoski. **[1 pkt]**

4. Kalwaria Zebrzydowska – Sanktuarium Pasyjno-Maryjne: <http://kalwaria.eu/strona/deutsch> – wersje językowe: angielski, francuski, hiszpański, niemiecki i włoski. **[1 pkt]**

5. Wadowice – Bazylika Ofiarowania Najświętszej Maryi Panny – Sanktuarium Matki Bożej Nieustającej Pomocy: <https://www.wadowicejp2.pl/en/> – wersje językowa: angielski. **[1 pkt]**

Dokumentalne filmy telewizyjne poświęcone szlakowi lub tematowi szlaku, zrealizowane w ciągu ostatnich 2 lat przed badaniem (do 3) (każdy po 5 punktów):

Brak **[0 pkt]**

Dokumentalne filmy telewizyjne o poszczególnych obiektach szlaku, zrealizowane w ciągu ostatnich 2 lat przed badaniem (do 4 filmów – po 2 punkty)

„Bing Bang Bożego Miłosierdzia”, reżyseria Grzegorz Górny; 2022 r. **[2 pkt]**

„Sanktuarium”, reżyseria Grzegorz Styła; 2022 r. **[2 pkt]**

Publikacje książkowe o szlaku, przewodniki po szlaku dostępne w sprzedaży (do 3 dostępnych pozycji, po 3 pkt):

Brak **[0 pkt]**

Dodatek za obcojęzyczne wersje książek o szlaku i przewodników po szlaku (do 2 pozycji i 4 wersji językowych, po 2 pkt za każdą):

Brak **[0 pkt]**

Albumy o szlaku dostępne w sprzedaży (do 2 wydań, po 2 pkt)

Brak **[0 pkt]**

Dodatki za wersje językowe albumów lub stosowane w albumach (za album i język: 1 pkt)

Brak **[0 pkt]**

– Książki, albumy, filmy o poszczególnych obiektach, dostępne (do 5, po 3 pkt):

1. Rożek M., 1981, *Królewska katedra na Wawelu*, Interpress, Warszawa. **[3 pkt]**
2. Wyczawski H. E., 1987, *Kalwaria Zebrzydowska. Historia klasztoru bernardynów i kalwaryjskich drózek*, Wydawnictwo OO. Bernardynów „Calvarianum”, Kalwaria Zebrzydowska. **[3 pkt]**

3. Szczepaniec S., 2005, *Sanktuarium Bożego Miłosierdzia. Przewodnik i modlitewnik pielgrzyma*, Wydawca: M misericordia. **[3 pkt]**
4. Pochwat J., 2024, *Ze św. Faustyną w Sanktuarium Bożego Miłosierdzia. Przewodnik dla dzieci i dorosłych*, Wydawnictwo La Salette. **[3 pkt]**
5. „Polska Jerozolima”, film dokumentalny reżyseria Joanna Zając, 2022 r. **[3 pkt]**

Samodzielny udział szlaku w międzynarodowych, prestiżowych targach turystycznych poza granicami kraju w ciągu ostatnich 12 miesięcy przed badaniem (za każde stoisko do trzech – po 4 punkty)

60. edycja TTG Travel Experience (ttgexpo.it); Rimini, 11–13 października 2025 r. **[4 pkt]**

Samodzielny udział szlaku w targach turystycznych o zasięgu krajowym w ciągu ostatnich 12 miesięcy przed badaniem (za każde stoisko w roku do trzech – po 2 punkty)

Nie odnotowano **[0 pkt]**

Samodzielny udział poszczególnych obiektów szlaku w międzynarodowych, prestiżowych targach turystycznych poza granicami kraju w ciągu ostatnich 12 miesięcy przed badaniem (za każde stoisko do trzech – po 2 punkty)

Nie odnotowano **[0 pkt]**

Samodzielny udział poszczególnych obiektów szlaku w krajowych targach turystycznych* w ciągu ostatnich 12 miesięcy przed badaniem (za każde stoisko do trzech, po 1 pkt)

Nie odnotowano **[0 pkt]**

Wydawanie regularnych publikacji o charakterze informacyjnym i lub/promocyjnym (za pierwsze 2 w ciągu ostatnich 12 miesięcy, po 2 pkt)

Nie odnotowano **[0 pkt]**

Zorganizowanie podróży/wizyty medialnej po szlaku lub po większości jego obiektów w ciągu ostatnich 2 lat (do 2 podróży, 8 punktów za każdą)

Nie odnotowano **[0 pkt]**

– Zorganizowanie konferencji naukowej lub popularyzacyjnej, związanej z tematyką szlaku w ciągu ostatnich 12 miesięcy przed badaniem (punktowana jedna: po 4 pkt):

III Międzynarodowe Seminarium Naukowe pn. „Romea Strata w województwie małopolskim w perspektywie Roku Jubileuszowego 2025 – potencjał religijny i turystyczny szlaku” (III Seminario scientifico internazionale “Romea Strata nel Voivodato di Małopolska nella prospettiva del Giubileo 2025 – potenziale religioso e turistico del percorso”); Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, Instytut Prawa, Ekonomii i Administracji oraz Instytut Zarządzania i Spraw Społecznych, 25 października 2024 r. **[4 pkt]**

Inne formy promocji szlaku (jedna wybrana, 5 punktów):

1. Promocja szlaku Romea Strata w mediach społecznościowych **[5 pkt]**

2. Film promocyjny: <https://youtu.be/FgvMdOCOawY> **[0 pkt]**

3. Pielgrzymka promocyjna szlakiem Romea Strata zorganizowana przez Europejskie Stowarzyszenie *Rome Strata*. Od 13 maja do 28 czerwca 2021 r. pielgrzymi pokonali trasę około 1000 km od Krakowa do Aquilei poprzez Republikę Czeską, Austrię i Włochy. Pielgrzymka organizowana w formie sztafety, na granicy państwowej delegacje przekazywały sobie symbol Drogi Rzymskiej – kije pielgrzymie. Na małopolskim odcinku *Romea Strata* z Krakowa do Wadowic pielgrzymi wędrowali w dniach 13-15 maja 2021 r. **[0 pkt]**

4. W dniach 18 czerwca – 14 lipca 2021 r. czteroosobowa grupa pielgrzymów (ks. Tomasz Huzarek – rektor WSD w Pelplinie, ks. Janusz Chyła – proboszcz parafii Matki Bożej Królowej Polski w Chojnicach, ks. Arkadiusz Drzecimski – prefekt studiów w WSD w Pelplinie oraz p. Mariusz Żychliński – cyklista z Chojnic) odbyli rowerową pielgrzymkę szlakiem Romea Strata z Pelplina do Rzymu. Pielgrzymi w 18 dni pokonali ponad 2200 km. **[0 pkt]**

5. Organizacja pielgrzymek szlakiem *Romea Strata*: „XII Rodzinne Pielgrzymowanie Drogą św. Jakuba i *Romea Strata* „Ze Świętą Rodziną i św. Jakubem na drodze spotkania z Bogiem bogatym w Miłosierdzie”; Kalisz – Częstochowa – Kraków-Łagiewniki – Kraków Białe Morza; wrzesień 2013 – listopad 2024 r. Organizator: Bractwo św. Jakuba w Więclawicach Starych. **[0 pkt]**

6. Organizacja pielgrzymek szlakiem *Romea Strata*: Pielgrzymka Noworoczna z Krakowa do Tyńca, 1.01.2024 r. Organizator: Bractwo św. Jakuba w Więclawicach Starych. [o pkt]

7. Promocja szlaku *Romea Starta* w prasie: <https://www.gosc.pl/doc/8995660.Romea-Strata-Nowy-wielki-szlak-pielgrzymkowy> [dostęp: 10.10.2024 r.] [o pkt]

Suma punktów za podkategorię IV.A.: 45 (z 45 możliwych)

IV.B. Oferty wypraw po szlaku:

Stale oferty wycieczek po całym szlaku lub znacznej jego części (za każdą do 3, po 5 pkt):

Brak [o pkt]

Oferty wycieczek grupowych na zamówienie* (za każdą ofertę do 3, po 3 pkt):

Brak [o pkt]

Oznaczone trasy rowerowe, wodne lub konne w ramach szlaku, zbieżne z jego tematyką (za pierwsze 3, po 4 pkt):

Brak [o pkt]

Oznaczone trasy piesze w ramach szlaku, zbieżne z jego tematyką (za pierwsze 3, po 4 pkt)

1. Kraków: Ścieżkami Jana Pawła II [4 pkt]

2. Wadowice: Szlak Karola Wojtyły [4 pkt]

3. Beskidzka Droga św. Jakuba [4 pkt]

4. Droga św. Jakuba „Via Regia” [o pkt]

5. Małopolska Droga św. Jakuba [o pkt]

6. Miechowska Droga św. Jakuba [o pkt]

Historyczna, funkcjonująca stale linia kolejowa lub żegluga towarzysząca szlakowi (5 pkt)

Brak [o pkt]

Suma punktów za podkategorię IV.B.: 12 (z 20 możliwych)**IV.C. Oferta pakietowa turystyki kulturowej:**

Pakiety turystyczne związane z tematem szlaku jako całości lub znacznej jego części (każdy do 4, po 5 pkt)

Brak **[0 pkt]**

Pakiety dla poszczególnych obiektów szlaku* niezwiązane z całością szlaku (za każdy do 4, po 4 pkt):

1. Biuro podróży Kraków Direct (Tatarska 9, 30-103 Kraków) – oferuje wycieczkę Śladami Jana Pawła II do Wadowic, Łagiewnik i Kalwarii Zebrzydowskiej, obejmującą zwiedzanie sanktuariów oraz muzeum Dom Jana Pawła II. **[4 pkt]**
2. Biuro podróży AP TOUR (01-310 Warszawa, ul. Rozłogi 12 a lok. 117) oferuje dwudniową wycieczkę autokarową: Kraków – Kalwaria Zebrzydowska – Wadowice **[4 pkt]**
3. Biuro podróży INDEX (ul. Stawowa 5/7 , 40- 059 Katowice) – oferuje wycieczkę dla grup seniorów do Wadowic i Kalwarii Zebrzydowskiej **[4 pkt]**
4. Biuro podróży Quand (22-600, Tomaszów Lubelski, ul. Zamojska 2) - oferuje dwudniową wycieczkę na trasie Kalwaria Zebrzydowska – Wadowice – Kraków – Łagiewniki) **[4 pkt]**

Pakiety dla miejscowości położonych przy szlaku** zawierające zwiedzanie obiektów szlaku (za każdy do 4, po 3 punkty):

1. Kraków **[0 pkt]**
2. Kalwaria Zebrzydowska **[0 pkt]**
3. Wadowice **[0 pkt]**

Pakiety dla miejscowości położonych przy szlaku*** niezwiązane z tematem szlaku i niezawierające zwiedzanie jego obiektów (za każdy do 3, po 1 pkt)

Brak **[0 pkt]**

Suma punktów za podkategorię IV.C.: 16 (z 20 możliwych)

IV.D. Inne elementy obsługi turystycznej:

Brak dodatkowych elementów obsługi turystycznej, jak np. działanie własnej organizacji turystycznej szlaku, czasopisma własnego szlaku czy istnienia uprawnień przewodnickich na szlaku. [0 pkt]

Suma punktów za kategorię IV: 70 pkt (ze 100 możliwych)

KATEGORIA V: Pozostała oferta spędzania wolnego czasu na obszarze szlaku

Dane do oceny potencjału turystyczno-kulturowego w tej kategorii pochodzą głównie z opracowań geografii turystycznej Polski, „Kanonu Krajoznawczego Polski”, a także z dostępnych informatorów turystycznych regionów turystycznych i ośrodków turystycznych. W przypadku muzeów dla potrzeb waloryzacji i zgodnie z wytycznymi Mikos von Rohrscheidta przyjęto, że krajowe znaczenie muzeów jest udokumentowane przez wpisanie danego obiektu na ministerialną listę muzeów w Państwowym Rejestrze Muzeów (17 lipca 2024 roku na listę tę wpisano 130 muzeów) (<http://bip.mkidn.gov.pl/pages/rejestry-ewidencje-archiwa-wykazy/rejestry-muzeow.php>; Mikos von Rohrscheidt, 2010: 110). Informacje zostały zweryfikowane podczas badań terenowych. Dodatkowa oferta spędzania wolnego czasu na obszarze szlaku znacząco wzmacnia jego atrakcyjność turystyczno-kulturową.

V.A. Inna oferta turystyczno-kulturowa na obszarze szlaku**V.A.a. Muzea poza szlakiem lub poza tematem szlaku**

Muzea o znaczeniu krajowym z kolekcjami lub eksponatami o znaczeniu międzynarodowym (do 3, po 7 pkt):

1. Muzeum Narodowe w Krakowie [7 pkt]
2. Zamek Królewski na Wawelu – Państwowe Zbiory Sztuki, Kraków [7 pkt]
3. Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie [7 pkt]

Muzea o znaczeniu krajowym z kolekcjami lub wystawami o znaczeniu ogólnopolskim (do 3, po 4 pkt).

1. Muzeum Krakowa [4 pkt]
2. Muzeum Archeologiczne w Krakowie [4 pkt]
3. Muzeum Lotnictwa Polskiego w Krakowie [4 pkt]

4. Muzeum Etnograficzne im. Seweryna Udzieli w Krakowie [0 pkt]
5. Muzeum Sztuki i Techniki Japońskiej Manggha w Krakowie [0 pkt]
6. Muzeum Fotografii w Krakowie [0 pkt]
7. Muzeum Dom Rodzinny Ojca Świętego Jana Pawła w Wadowicach [0 pkt]

Muzea o znaczeniu regionalnym (wybrane)* (do 3, po 3 pkt):

1. Muzeum Archidiecezjalne Kardynała Karola Wojtyły w Krakowie [0 pkt]
2. Muzeum Armii Krajowej im. gen. Emila Fieldorfa „Nila” w Krakowie [0 pkt]

V.A.b. Inne atrakcyjne z punktu widzenia turystyki kulturowej obiekty w miejscowościach na szlaku:

O znaczeniu międzynarodowym lub krajowym (do 3 na całym szlaku, po 5 pkt):

1. Kraków: Zamek królewski na Wawelu [5 pkt]
2. Kraków: historyczny zespół miasta [5 pkt]
3. Kalwaria Zebrzydowska – krajobrazowy zespół manierystycznego parku pielgrzymkowego [5 pkt]
4. Kraków – Opactwo Cystersów w Mogile [0 pkt]

O znaczeniu regionalnym* (do 3 na całym szlaku, po 3 pkt):

1. Kopiec Kościuszki z otoczeniem [0 pkt]

V.A.c. Lokalne (miejskie lub gminne) trasy turystyczne o tematyce historycznej lub kulturowej:

– materialne (spełniające wszystkie kryteria tras materialnych) (do 5, po 4 pkt): brak [0 pkt]

– realne lub wirtualne z dostępnymi publikowanymi opisami lub oznaczone w terenie* (do 5, po 2 pkt)

1. Kraków: Trasa Uniwersytecka [2 pkt]
2. Kraków: Trasa św. Stanisława [2 pkt]
3. Kraków: Ścieżkami Jana Pawła II [2 pkt]
4. Kraków: Trasa zabytków żydowskich [2 pkt]
5. Kraków: Krakowski Szlak Świętych [2 pkt]
6. Kraków: Droga Królewska [0 pkt]
7. Kraków: Szlak św. Faustyny [0 pkt]

8. Wadowice: Szlak Karola Wojtyły [0 pkt]
9. Wadowice: Szlak Galicyjskie Wadowice [0 pkt]
10. Wadowice: Kalwaryjski Szlak Wojciecha Weissa [0 pkt]

V.A.d. Eventy poza tematem szlaku

Regularne eventy o charakterze kulturowym, mające znaczenie międzynarodowe lub krajowe, odbywające się w przestrzeni szlaku (do trzech, po 5 pkt):

1. Kraków: Festiwal Kultury Żydowskiej [5 pkt]
2. Kraków: Misteria Paschalia [5 pkt]
3. Kraków: Muzyka w Starym Krakowie [5 pkt]
4. Kraków: Międzynarodowy Festiwal Piosenki Żeglarskiej Shanties [0 pkt]
5. Kraków: Festiwal Muzyki Filmowej [0 pkt]

Suma punktów za podkategorię V.A.: 40 (maksymalna)

V.B. Pozostała oferta kulturowa na obszarze szlaku

V.B.a. Atrakcje kulturalne i rozrywka na szlaku

Funkcjonujące stałe placówki teatralne w miejscowościach (gminach) na szlaku (za pierwsze trzy obiekty, po 2 pkt):

1. Stary Teatr im. Heleny Modrzejewskiej w Krakowie [2 pkt]
2. Teatr im. Juliusza Słowackiego w Krakowie [2 pkt]
3. Teatr Bagatela w Krakowie [2 pkt]
4. Teatr Groteska w Krakowie [0 pkt]

Stała filharmonia w miejscowościach na szlaku (za pierwsze trzy obiekty, po 2 pkt):

1. Filharmonia Krakowska im. Karola Szymanowskiego w Krakowie [2 pkt]

Stała opera w miejscowościach na szlaku (za pierwsze trzy, po 2 pkt):

1. Opera Krakowska [2 pkt]

Stała oferta koncertów muzycznych* (za pierwsze trzy oferty, po 2 pkt):

1. Kraków: Piec'Art acoustic Jazz club (ul. Szewska 12) [2 pkt]
2. Kraków: Fundacja Krakowska Scena Muzyczna [2 pkt]
3. Kraków: Centrum Kongresowe ICE [2 pkt]

Kina całoroczne funkcjonujące w miejscowościach (gminach) szlaku (do 4, po 1 pkt):

1. Multikino w Krakowie **[1 pkt]**
2. Kino „Kijów” w Krakowie **[1 pkt]**
3. Cinema City Zakopianka, Kraków **[1 pkt]**
4. Cinema City Bonarka, Kraków **[1 pkt]**
5. Kino Centrum – Wadowickie Centrum Kultury **[0 pkt]**

Kluby i inne miejsca wieczornej rozrywki funkcjonujące w miejscowościach na szlaku (do 4, po 1 pkt):

1. Klub Pod Jaszczurami w Krakowie **[1 pkt]**
2. Klub Bracka 4 w Krakowie **[1 pkt]**
3. Klub Dolce Vita w Krakowie **[1 pkt]**
4. Piwnica „Pod Baranami” w Krakowie **[1 pkt]**

V.B.b. Kulturowo znacząca oferta przyrodnicza:

Ogrody zoologiczne, wielkoprzestrzenne akwaria, parki dzikich zwierząt, inne duże obiekty zoologiczne (za każdy do trzech, po 2 pkt):

1. Krakowski Ogród Zoologiczny **[2 pkt]**
2. Kraków: Jeziorkowo **[2 pkt]**
3. Kraków: Muzeum żywych motyli **[2 pkt]**

Park narodowy z muzeum przyrodniczym na terenie gmin w przestrzeni szlaku (za każdą jednostkę po 4 punkty)

1. Ojcowski Park Narodowy (na terenie gminy Skała) **[4 pkt]**

Park krajobrazowy lub park kulturowy na terenie gmin w przestrzeni szlaku (do 3, po 2 punkty):

1. Dłubniański Park Krajobrazowy (gminy: Wolbrom, Trzyciąż, Iwanowice i Michałowice) **[2 pkt]**
2. „Park Kulturowy Stare Miasto w Krakowie” **[2 pkt]**
2. Bielańsko-Tyniecki Park Krajobrazowy (Kraków) **[2 pkt]**
3. Tenczyński Park Krajobrazowy (fragment) (Kraków **[0 pkt]**)
4. Park Krajobrazowy „Dolinki Krakowskie” (Kraków) **[0 pkt]**
5. Park Krajobrazowy Beskidu Małego (gmina Wadowice) **[0 pkt]**

Rezerwat przyrody na terenie gmin w przestrzeni szlaku (do 3, po 1 pkt)**:

1. Kraków: „Bielańskie Skałki” [0 pkt]
2. Kraków: „Bonarka” [0 pkt]
3. Kraków: „Panińskie Skały” [0 pkt]
4. Kraków: „Skały Przegorzalskie” [0 pkt]
5. Kraków: „Skołczanka” [0 pkt]

Park miejski duży kultywowany (od 4 ha) z obiektami sztuki (za pierwsze 2 po 1 pkt):

1. Kraków: Park im. Ludwika Decjusza [1 pkt]
2. Kraków: Park im. Henryka Jordana [1 pkt]

Suma punktów za podkategorię V.B.: 20 (maksymalna)

V.C. Pozostała oferta turystyczna na obszarze szlaku

V.C.a. Miejsca aktywnego wypoczynku:

Centra aktywnego wypoczynku (do 3, po 2 pkt):

1. Kraków: Ośrodek Sportu i Rekreacji [2 pkt]
2. Kraków: Centrum Sportowe Cascada [2 pkt]
3. Kalwaria Zebrzydowska: Fitness – centrum fitnessu, tańca i sportu [2 pkt]

V.C.b. Inne atrakcje przyrodnicze:

Góry ze znakowanymi szlakami turystycznymi w przestrzeni szlaku (3 pkt):

1. Beskid Mały [3 pkt]
2. Beskid Makowski [3 pkt]

Jeziora (zdatne do kąpieli, dostępne) (za pierwsze 2 akweny, po 2 pkt):

1. Zalew na Piaskach w Kryspinowie [2 pkt]
2. Przylasek Rusiecki, Kraków [2 pkt]
3. Bagry, zbiornik wodny, Kraków [0 pkt]

Pomniki przyrody (do dwóch na szlaku);

1. Kraków: Lipa drobnolistna, ul. Tyniecka 152 [1 pkt]
2. Wadowice: Dąb szypułkowy o obwodzie pnia 495 cm [1 pkt]

V.C.c. Pozostałe atrakcje turystyczne

Wieże widokowe stale dostępne (za pierwsze dwie na terenie gmin na szlaku, po 1 pkt):

1. Wieża w Bazylice Mariackiej w Krakowie **[1 pkt]**
2. Wieża widokowa w Sanktuarium Miłosierdzia Bożego w Krakowie **[1 pkt]**
3. Wieża widokowa w Sanktuarium Świętego Jana Pawła II w Krakowie **[0 pkt]**

Możliwość zamówienia lotu turystycznego nad miejscowościami szlaku

1. Kraków: Loty widokowe **[3 pkt]**

Stała lub sezonowa regularna oferta rejsów białej floty po jeziorach lub rzekach w miejscowościach szlaku (za pierwsze dwie, po 1 pkt):

1. Kraków: rejsy po Wiśle z Krakowa do Tyńca **[1 pkt]**
2. Wadowice: rejsy po Jeziorze Mucharskim (gmina Wadowice) **[1 pkt]**

Oznaczone trasy rowerowe na terenie szlaku, częściowo z nim zbieżne, łączące minimum dwie miejscowości szlaku, z wypożyczalnią rowerów (za pierwsze trzy, po 3 pkt):

1. Międzynarodowy szlak rowerowy – *Bursztynowy Szlak Greenways* (Kraków – Kalwaria Zebrzydowska – Stryszów) **[3 pkt]**
2. Rowerowy Szlak Orlich Gniazd (Kraków – Częstochowa) **[3 pkt]**
3. Wiślana Trasa Rowerowa – Małopolska **[3 pkt]**
4. VeloSkawa **[0 pkt]**

Suma punktów za podkategorię V.C.: 20 (maksymalna)

V.D. Pozostałe czynniki wpływające na atrakcyjność turystyczną szlaku**V.D.a. Krzyżowanie się szlaków turystycznych**

Krzyżowanie się szlaku z innym szlakiem turystyczno-kulturowym o zasięgu międzynarodowym lub krajowym, jeśli przynajmniej jeden obiekt należy do obu szlaków (za pierwsze trzy, po 5 pkt):

1. Europejski Szlak Kulturowy *Via Regia* i Droga św. Jakuba „*Via Regia*”. Obiekty należące do obydwu szlaków: Bazylika św. Floriana w Krakowie, Bazylika archikatedralna św. Stanisława Biskupa Męczennika i św. Wacława Męczennika na Wawelu, Bazylika Świętego Michała Archaniola, Sanktuarium Męczeństwa Świętego Stanisława na

Skałce, Sanktuarium św. Józefa Mężnego Opiekuna Rodzin w Krakowie, Sanktuarium Bożego Miłosierdzia w Krakowie-Łagiewnikach, sanktuarium św. Jana Pawła II w Krakowie. **[5 pkt]**

2. Małopolska Droga św. Jakuba. Obiekty należące do obydwu szlaków: Sanktuarium Diecezjalne św. Jakuba Apostoła w Więclawicach Starych, Sanktuarium Św. Józefa Obrońcy Miasta Krakowa w Krakowie, Bazylika archikatedralna św. Stanisława Biskupa Męczennika i św. Wacława Męczennika na Wawelu. **[5 pkt]**

3. Beskidzka Droga św. Jakuba – obiekty należące do obydwu szlaków: Sanktuarium Pasyjno-Maryjne w Kalwarii Zebrzydowskiej, kościół pw. św. Piotra i św. Pawła w Wadowicach, Bazylika Ofiarowania Najświętszej Maryi Panny w Wadowicach, Sanktuarium św. Józefa w Wadowicach, Groń Jana Pawła II – Sanktuarium pw. Matki Bożej Królowej Gór. **[5 pkt]**

4. Międzynarodowa Trasa Pielgrzymkowa – Szlak Maryjny (*International Pilgrim's Route – St. Mary's Trail, Internationale Pilgerstraße – Marienweg*). Szlak łączy trzy narodowe sanktuaria maryjne: Jasną Górę w Polsce, Lewoczę na Słowacji oraz Mariazell w Austrii. Obiekt należący do obydwu szlaków: Sanktuarium Pasyjno-Maryjne w Kalwarii Zebrzydowskiej. **[0 pkt]**

Krzyżowanie się szlaku z innym szlakiem turystyczno-kulturowym o zasięgu międzynarodowym lub krajowym, jeśli żaden obiekt nie należy do obu szlaków (za pierwsze trzy*, po 3 pkt):

1. Szlak Cysterski (Bazylika Krzyża Świętego w Krakowie-Mogile) **[0 pkt]**

2. Szlak Europejskich Cmentarzy (stary i nowy cmentarz w Krakowie-Podgórzu) **[0 pkt]**

Krzyżowanie się szlaku z innym szlakiem turystyczno-kulturowym o zasięgu regionalnym, jeśli przynajmniej jeden obiekt należy do obu szlaków (za pierwsze trzy**, po 3 pkt):

1. Szlak Architektury Drewnianej – obiekty należące do obu szlaków: kościół pw. Świętej Trójcy w Iwanowicach, kościół pw. św. Jakuba w Więclawicach Starych oraz kościół pw. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny w Woli Radziszowskiej. **[0 pkt]**

2. Małopolski Szlak Papieski im. Jana Pawła II – obiekty należące do obu szlaków: Sanktuarium Pasyjno-Maryjne w Kalwarii Zebrzydowskiej, bazylika Ofiarowania Najświętszej Maryi Panny w Wadowicach oraz kościół pw. św. Piotra i św. Pawła w

Wadowicach, [<https://malopolska.szlaki.pttk.pl/995-pttk-malopolska-malopolski-szlak-papieski>]. **[0 pkt]**

3. Małopolska Trasa Światowego Dziedzictwa UNESCO – obiekt należący do obu szlaków: sanktuarium Pasyjno-Maryjne w Kalwarii Zebrzydowskiej [<https://www.visitmalopolska.pl/Strony/malopolska-trasa-unesco-28.aspx>]. **[0 pkt]**

4. Szlak Małopolska Romańska – obiekt należący do obu szlaków: rotunda św. Feliksa i Adaukta na Wawelu w Krakowie. **[0 pkt]**

V.D.b. Duże miasta na szlaku

Miasta powyżej 250 tys. mieszkańców, z rozwiniętą infrastrukturą handlową na miejscu, położone na szlaku (za każde do trzech, po 4 pkt):

Kraków **[4 pkt]**

Miasta liczące 100–250 tys. mieszkańców, z rozwiniętą infrastrukturą handlową na miejscu, położone na szlaku* (za każde do trzech, po 3 pkt):

brak **[0 pkt]**

Suma punktów za podkategorię V.D.: 20 (maksymalna)

Suma punktów za kategorię V: 100 (maksymalna)

KATEGORIA VI: Infrastruktura turystyczna i komunikacyjna

Ocena infrastruktury turystycznej i komunikacyjnej (i dostępności turystycznej) jest kluczowym składnikiem oceny potencjału turystycznego szlaku pielgrzymkowego *Romea Strata*.

Zgodnie z kryteriami zaproponowanymi przez Mikos von Rohrscheidta ofertę noclegową oceniono w odniesieniu do jej różnorodności – od najwyższych kategorii hoteli, poprzez pensjonaty, hostele, schroniska po gospodarstwa agroturystyczne, zaś obiekty gastronomiczne zostały oceniane pod kątem ofert kuchni tematycznej, kuchni tradycyjnej oraz regionalnej (2010: 158).

Małopolski odcinek *Romea Strata* odznacza się dobrze rozwiniętą infrastrukturą turystyczną, która na większości odcinków może zaspokoić potrzeby zarówno indywidualnego pielgrzyma, jak i kilkunastoosobowej grupy pątników. Szlak prowadzi przez ośrodki w których znajdują się domy pielgrzyma i schroniska dla pielgrzymów – *albergue* (Imbramowice, Więclawice Stare, Kraków, Kalwaria Zebrzydowska, Wadowice).

Nieco gorsza w tym zakresie jest dostępność do małej infrastruktury turystycznej (miejsc do odpoczynku, spożycia posiłku i schronienia przed niekorzystnymi warunkami pogodowymi na szlaku – schrony, wiaty turystyczne, ławki, stoły). Dane do oceny potencjału turystyczno-kulturowego w tej kategorii pochodzą z Centralnego Wykazu Obiektów Hotelarskich zamieszczonego na stronie Ministerstwa Sportu i Turystyki <https://turystyka.gov.pl/cwoh> (dostęp 7.11.2024) stronie Polskiego Towarzystwa Schronisk Młodzieżowych (<http://www.ptsm.org.pl/>, dostęp: 7.11.2024 roku), portali przewoźników publicznych, oficjalnych portali obiektów noclegowych i gastronomicznych, stron internetowej Informacji Turystycznej w Wadowicach oraz stron internetowych urzędów miast, jako podmiotów prowadzących ewidencję noclegowych obiektów nieskategoryzowanych. Dane te zostały weryfikowane w trakcie badań terenowych prowadzonych na szlaku.

VI.A. Baza noclegowa na szlaku:

Obiekty noclegowe poszczególnych klas w trzech wyznaczonych miejscowościach lub położone poza nimi, lecz w promieniu 15 km od ich centrum (w sumie do 3 obiektów noclegowych dla całego szlaku i danej kategorii, po 2 punkty za każdy). Do badania wyznaczono miejscowości (i najbliższą okolicę): Wolbrom i gminę miejsko-wiejską Wolbrom, miasto Kraków oraz miasto Wadowice.

Hotele:

– Hotele kategorii 5*****:

Brak hotelu tej kategorii w promieniu 15 km od Wolbromia [**0 pkt**]

Sheraton Grand Kraków – Kraków [**2 pkt**]

Brak hotelu tej kategorii w promieniu 15 km od Wadowic [**0 pkt**]

– Hotele kategorii 4****:

Brak hotelu tej kategorii w promieniu 15 km od Wolbromia [**0 pkt**]

Qubus Hotel – Kraków [**2 pkt**]

MŁYN JACKA HOTEL & SPA Wadowice, Jaroszowice 234 [**2 pkt**]

– Hotele kategorii 3***:

Klimtówka hotel, Ordona 2 – Wolbrom [**2 pkt**]

Hotel SECESJA – Kraków [**2 pkt**]

Hotel Badura – Wadowice **[2 pkt]**

– Hotele kategorii 2**:

Brak hotelu tej kategorii w promieniu 15 km od Wolbromia **[0 pkt]**

B&B HOTEL KRAKÓW CENTRUM – Kraków **[2 pkt]**

Hotel Karpik w Zatorze 2 – 9 km od Wadowic **[2 pkt]**

– Hotele kategorii 1*:

Brak hotelu tej kategorii w promieniu 15 km od Wolbromia **[0 pkt]**

IBIS BUDGET KRAKÓW STARE MIASTO – Kraków **[2 pkt]**

Brak hotelu tej kategorii w promieniu 15 km od Wadowic **[0 pkt]**

Hostele:

Hostel Jurajski Domaniewice – 7,5 km od Wolbromia **[2 pkt]**

Altantis Hostel – Kraków **[2 pkt]**

Hostel Leskowiec – Wadowice **[2 pkt]**

Pensjonaty:

Brak pensjonatu w promieniu 15 km od Wolbromia **[0 pkt]**

Pensjonat U Pana Cogito – Kraków **[2 pkt]**

Pensjonat Fluder Mucharz – 12 km od Wadowic **[2 pkt]**

Schroniska turystyczne lub młodzieżowe:

Brak schroniska w promieniu 15 km od Wolbromia **[0 pkt]**

Schronisko Młodzieżowe PTSM „Oleandry” – Kraków **[2 pkt]**

Brak schroniska w promieniu 15 km od Wadowic **[0 pkt]**

Inne nieskategoryzowane stałe usługi noclegowe:

Pokoje hotelowe Pod Kolumnami – Pilica 14,5 km od Wolbrom **[2 pkt]**

„Wawel Apartments – Old Town” – Kraków **[2 pkt]**

Apartamenty w Wadowicach II – Wadowice **[2 pkt]**

Gospodarstwa agroturystyczne:

Gospodarstwo Agroturystyczne Złożeniec 13 km od Wolbrom **[2 pkt]**

Gospodarstwo agroturystyczne „Pod Baranami” – Ujazd (10 km od centrum Krakowa)
[2 pkt]

Gospodarstwo agroturystyczne „U Romana” – Wadowice **[2 pkt]**

Suma punktów za podkategorię VI.A. – 42 (z 60 możliwych)

VI.B. Restauracje i inne obiekty gastronomiczne

Restauracje funkcjonujące bezpośrednio przy obiektach szlaku – Sanktuarium Bożego Miłosierdzia, Sanktuarium Jana Pawła II, Bazylika Archikatedralna św. Stanisława (do 5 lokali, po 4 pkt):

1. Trattoria Wawel – Bazylika archikatedralna św. Stanisława Biskupa Męczennika i św. Wacława Męczennika na Wawelu **[4 pkt]**
2. Dom św. Faustyny Restauracja przy Sanktuarium Boże Bożego Miłosierdzia **[4 pkt]**
3. Restauracja „Agape” przy Sanktuarium Boże Bożego Miłosierdzia **[4 pkt]**
4. Restauracja i Kawiarnia Domu Pielgrzyma w Sanktuarium pasyjno-maryjnym w Kalwarii Zebrzydowskiej **[4 pkt]**

Dodatek za kuchnię tematyczną (danie związane z tematem szlaku), jeśli jest oferowana w wymienionych restauracjach przy obiektach (do pięciu lokali, po 2 pkt za obiekt): **brak [0 pkt]**

Inne restauracje z kuchnią regionalną w miejscowościach przy szlaku* (do 5, po 2 pkt):

1. Kraków: Restauracja „Gościnna Chata” **[2 pkt]**
2. Kraków: Restauracja „Miód Malina” **[0 pkt]**
3. Kraków: Restauracja „Ogniem i Mieczem” **[0 pkt]**
4. Kraków: Restauracja „Morskie Oko” **[0 pkt]**
5. Wolbrom: Gościniec Czarny Las **[0 pkt]**

Restauracje z kuchnią tradycyjną w miejscowościach przy szlaku** (do 5, po 1 pkt):

1. Kraków: Restauracja „Tarasy Tynieckie” **[0 pkt]**
2. Kraków: „Kuchnia u Doroty” **[0 pkt]**
3. Wolbrom: „Karczma Klimtówka” **[0 pkt]**

4. Wolbrom: „Gospoda po Lasem” **[0 pkt]**
5. Wadowice: „Restauracja Całkiem Nova” **[0 pkt]**

Inne restauracje w miejscowościach przy szlaku*** (do 5, po 1 pkt):

1. Kraków: Restauracja „Pod Słońcem” **[0 pkt]**
2. Kraków: Restauracja „Morela” **[0 pkt]**
3. Wolbrom: Restauracja Jerry's Jungle **[0 pkt]**
4. Wadowice: Restauracja „Cud Malina” **[0 pkt]**
5. Wadowice: „Pestka Restaurant” **[0 pkt]**

Dodatkowe punkty za każdą z wymienionych restauracji czynną dłużej niż do 22.00 (po 1 punkcie za każdą restaurację):

1. Wadowice: Restauracja „Cud Malina” **[1 pkt]**
2. Kraków: Restauracja „Gościenna Chata” **[1 pkt]**
3. Kraków: Restauracja „Morskie Oko” **[1 pkt]**

Dodatkowe punkty za oryginalne produkty kulinarne związane z tematem szlaku:

Brak **[0 pkt]**

Suma punktów za podkategorię VI.B.: 21 (z 60 możliwych)

VI.C. Komunikacja

VI.C.a. Dostępność komunikacyjna szlaku (obiekty kluczowe szlaku):

Obiekty kluczowe położone w odległości do 50 km od lotniska międzynarodowego (za pierwsze dwa obiekty po 5 pkt):

1. Kraków – Bazylika archikatedralna św. Stanisława Biskupa Męczennika i św. Wacława Męczennika na Wawelu – 12,2 km od Międzynarodowego Portu Lotniczego im. Jana Pawła II Kraków-Balice **[5 pkt]**
2. Kraków – Sanktuarium św. Jana Pawła II – 21 km od Międzynarodowego Portu Lotniczego im. Jana Pawła II Kraków-Balice **[5 pkt]**

Obiekty kluczowe położone w odległości mniejszej niż 20 km od zjazdu z autostrady lub drogi ekspresowej (za pierwsze dwa obiekty po 5 pkt):

1. Kraków – Bazylika archikatedralna św. Stanisława Biskupa Męczennika i św. Wacława Męczennika na Wawelu – 7,4 km od zjazdu z autostrady A4 **[5 pkt]**
2. Kraków – Sanktuarium św. Jana Pawła II – 2,0 km od zjazdu z autostrady A4 **[5 pkt]**

Przebieg dróg krajowych przez gminy, w których znajdują się obiekty kluczowe dla szlaku na podstawie Zarządzenia nr 32 Generalnego Dyrektora Dróg Krajowych i Autostrad z dnia 27 grudnia 2022 r.

Kraków:

1. Droga krajowa nr 7 /węzeł „Kraków Nowa Huta” – węzeł „Kraków Bieżanów” **[2 pkt]**
2. Droga krajowa nr 44 Gliwice – Kraków **[2 pkt]**
3. Droga krajowa nr 52 – (granica państwa) Cieszyn – Kraków **[2 pkt]**
4. Droga krajowa nr 75 Kraków – Muszynka (granica państwa) **[2 pkt]**
5. Droga krajowa nr 79 Góra Kalwaria – Kraków – Bytom **[2 pkt]**
6. Droga krajowa nr 94 Zgorzelec – Kraków – Korczowa **[0 pkt]**

Wadowice: Droga krajowa nr 28 Medyka (granica państwa) **[0 pkt]**

Imbramowice: brak drogi krajowej **[0 pkt]**

Duże dworce kolejowe w miejscowościach z obiektami kluczowymi (za pierwsze dwa po 3 pkt):

PKP Kraków **[3 pkt]**

Pozostałe dworce kolejowe* w miejscowościach z obiektami kluczowymi (za każdy po 2 pkt):

PKP Wadowice **[2 pkt]**

Dworce autobusowe w miejscowościach z obiektami kluczowymi (za każdy po 2 pkt):

– Kraków **[2 pkt]**

– Wadowice (nowy, od 2023 r.) **[2 pkt]**

Przystanki* autobusowe w miejscowościach z obiektami kluczowymi (za każdy po 1 pkt):

– Kraków **[0 pkt]**

– Wadowice [**0 pkt**]

VI.C.b. Transport zorganizowany na obszarze szlaku:

Stała linia kolejowa, autobusowa lub mikrobusowa łącząca przynajmniej cztery obiekty szlaku, w tym przynajmniej dwa obiekty kluczowe (za pierwsze 3 linie po 5 punktów):
Połączenie kolejowe Kraków Główny – Kraków Łagiewniki – Kraków Sanktuarium – Kalwaria Zebrzydowska – Wadowice [**5 pkt**]

Oferta regularna (stała lub sezonowa) bryczek, meleksów, sań, połączenia wodnego lub innego niestandardowego łączącego różne obiekty w jednej miejscowości szlaku:

1. Krakowski Tramwaj Wodny (Kraków – Tyniec) [**2 pkt**]

Suma punktów za podkategorię VI.C.: 46 (z 80 możliwych)

Suma punktów za kategorię VI: 109 (z 200 możliwych)

Łączna suma punktów za wszystkie kategorie (I-VI): 741 (z 1000 możliwych)

Tab. 2. Zestawienie punktacji w poszczególnych zakresach dla szlaku Romea Strata w woj. małopolskim

Kategoria	Podkategorie	Punkty uzyskane	Maks. liczba możliwych punktów
Kategoria I: Organizacja szlaku	A. Tematyzacja szlaku	35	50
	B. Oznaczenie szlaku	30	50
	C. Koordynacja szlaku	36	50
	D. Dostępność obiektów	33	50
	Suma:	139	200
Kategoria II: Ogólna atrakcyjność turystyczna szlaku	A. Autentyczność obiektów	40	40
	B. Zwartość szlaku	15	15
	C. Liczba obiektów	15	15
	D. Własna usługa transportowa	0	15
	E. Stan utrzymania obiektów	15	15
	Suma:	85	100
Kategoria III: Turystyczno-kulturowy potencjał obiektów szlaku	A. Znaczenie kulturowe zgodne z tematem szlaku	60	60
	B. <i>Eventy</i> zgodne z tematyką	0	40
	C. Dodatkowe atrakcje tematyczne	20	20
	D. Znaczenie historyczne	20	20
	E. Znaczenie biograficzne	20	20
	F. Znaczenie religijne	0	20

	G. Znaczenie: inne typy turystyki kulturowej	20	20
	H. Znaczenie: grupy etniczne	15	20
	I. Dodatek: oferta obiektów	30	30
	J. Dodatek: obiekty unikalne	50	50
	Suma:	235	300
Kategoria IV: Obsługa własna szlaku	A. Promocja szlaku	45	45
	B. Oferty wypraw	12	20
	C. Oferta pakietowa	16	20
	D. Inne elementy obsługi turystycznej	0	15
	Suma:	73	100
Kategoria V: Pozostała oferta turystyczna szlaku	A. inna turystyczno-kulturowa	40	40
	B. Inna kulturowa, przyrodnicza	20	20
	C. Inna turystyczna	20	20
	D. Pozostałe czynniki	20	20
	Suma:	100	100
Kategoria VI: Infrastruktura turystyczna i komunikacyjna	A. Noclegi	42	60
	B. Gastronomia	21	60
	C. Komunikacja	46	80
	Suma:	109	200
Suma dla wszystkich kategorii:		741	1000

Interpretacja wyników waloryzacji odcinka szlaku *Romea Strata* w woj. małopolskim

Przeprowadzona waloryzacja odcinka szlaku *Romea Strata* w woj. małopolskim metodą opracowaną przez A. Mikos von Rohrscheidta wykazała, że badana trasa zgodnie z osiągniętą punktacją ogólną (741 pkt) należy zakwalifikować jako szlak o dużym potencjale turystycznym [Mikos v. Rohrscheidt, 2010: 164]. Dla porównania, waloryzowanym innym odcinkom szlakom kulturowym i pielgrzymkowym przypisano następującą liczbę punktów: 548 pkt – Wielkopolskiej Drodze św. Jakuba [Cerkaski, 2012: 72], 598 pkt – zachodniopomorskiemu odcinkowi Pomorskiej Drogi św. Jakuba [Duda, 2014: 86], 705 pkt – Małopolskiej Drodze św. Jakuba [2017: 123], 627 pkt – Drodze św. Jakuba *Camino Polaco* (odcinek „Suwalszczyzna” oraz „Warmia i Mazury”: Dusz-nica – Olsztyn) [Mróz, 2018: 123], 499 pkt – Lwowskiej Drodze św. Jakuba *Via Regia* [Mróz, 2019:140] oraz 736 pkt odcinkowi Szlaku Maryjnego „Światło ze Wschodu” w woj. małopolskim [Mróz, 2019: 155].

Szczegółowa interpretacja wyników dla poszczególnych kategorii waloryzacji przedstawia się następująco. W kategorii I oceniano organizację i koordynację szlaku, zgodność poszczególnych obiektów z tematem szlaku, a także dostępność poszczególnych obiektów szlaku *Romea Strata* w woj. małopolskim. W sumie w kategorii I przypisano badanemu odcinkowi 139 pkt (na 200 możliwych), co klasyfikuje go jako **szlak realny**

(Mikos von Rohrscheidt, 2010: 164). Najslabiej ocenione w tej kategorii został brak fizycznego oznaczenia przy obiektach szlaku.

W kategorii II (ogólna atrakcyjność turystyczna szlaku) małopolski odcinek szlaku *Romea Strata* został oceniony na 85 punktów ze 100 możliwych, co oznacza, że jest to **szlak zwarty i atrakcyjny turystycznie** (Mikos von Rohrscheidt, 2010: 166). Wszystkie 21 obiektów przy szlaku ma charakter autentyczny, a ich stan utrzymania jest zadowalający, przy czym w wielu obiektach brakuje toalet publicznych i węzłów sanitarnych.

W kategorii III – decydującej o turystyczno-kulturowym potencjale szlaku – *Romea Strata* w woj. małopolskim otrzymała 235 punktów na 300 możliwych, co plasuje go w grupie szlaków o **wyraźnej tematycznej atrakcyjności turystyczno-kulturowej i jest odpowiedni dla różnych form turystyki kulturowej** (Mikos v. Rohrscheidt, 2010: 167). Wysoka ilość punktów przypisanych w tej kategorii wynika głównie z położenia przy szlaku obiektów o znaczeniu międzynarodowym (historyczne centrum Krakowa oraz manierystyczny zespół architektoniczny i krajobrazowy oraz park pielgrzymkowy w Kalwarii Zebrzydowskiej wpisane na Listę światowego dziedzictwa UNESCO), krajowym (Historyczny zespół miasta Krakowa, Kopiec Kościuszki z otoczeniem w Krakowie, Opactwo Benedyktynów w Tyńcu, Nowa Huta w Krakowie, zespół Opactwa Cystersów w Mogile oraz krajobrazowy zespół manierystycznego parku pielgrzymkowego w Kalwarii Zebrzydowskiej zostały wpisane na listę Pomników Historii) i regionalnym (Imbramowice i Więclawice Stare). Wiele obiektów w Krakowie posiada wyjątkowe znaczenie historyczne, biograficzne oraz wiąże się z historią innych narodów – w tym przypadku zwłaszcza z historią narodu żydowskiego. Obiekty położone przy szlaku w Krakowie mają również duże znaczenie dla turystyki obiektów militarnych, turystyki kulinarnej oraz turystyki muzealnej.

Zadowalająco wypada również ocena szlaku *Romea Strata* w odniesieniu do działań promocyjnych i obsługi własnej. W tym przypadku szlak uzyskał 73 punktów na 100 możliwych, co kwalifikuje go do **szlaku z dostatecznym poziomem usług turystycznych i znaczną aktywnością autopromocyjną** (Mikos v. Rohrscheidt, 2010: 169). Ogólną ocenę w tej kategorii obniża brak dodatkowych elementów obsługi turystycznej, jak np. działanie własnej organizacji turystycznej, czasopisma na temat szlaku czy istnienia uprawnień przewodnickich.

W kategorii V (ogólna atrakcyjność turystyczna szlaku) szlak *Romea Strata* w woj. małopolskim uzyskał maksymalną liczbę 100 punktów, co klasyfikuje go jako **szlak o**

wybitnym znaczeniu kulturowo-turystycznym i ogólnoturystycznym (Mikos v. Rohrscheidt, 2010: 170). Wpływ na tę ocenę ma przebieg szlaku przez Kraków, Kalwarię Zebrzydowską i Wadowice z bogatą ofertą turystyczno-kulturową dla różnych form turystyki. Rangę szlaku podwyższają również walory przyrodnicze – pomniki przyrody, rezerваты przyrody, parki krajobrazowe oraz Ojcowski Park Narodowy w gminach przez które przebiega szlak. *Romea Strata* krzyżuje się także z siecią innych szlaków kulturowych, których część ma status Europejskich Szlaków Kulturowych (Szlak pielgrzymkowy do Santiago de Compostela – odcinek Małopolskiej Drogi św. Jakuba, Drogi św. Jakuba *Via Regia* i Beskidzkiej Drogi św. Jakuba, oraz *Via Regia* i Szlak Europejskich Cmentarzy).

Ogólna ocena bazy noclegowej i gastronomicznej w trzech wyznaczonych miejscowościach na szlaku (Wolbrom, Kraków, Wadowice) wypadła dobrze, a w przypadku Krakowa bardzo dobrze. W ramach kategorii VI *Romea Strata* uzyskała 109 punktów (na 200 możliwych) – co oznacza, że jest to **szlak ze średnio rozwiniętą infrastrukturą służącą turystyce** (Mikos v. Rohrscheidt, 2010: 172). To zakwalifikowanie jest rezultatem przede wszystkim wysokiego stopnia zagospodarowania turystycznego Krakowa i dostępności komunikacyjnej stolicy Małopolski.

Mocne i słabe strony szlaku *Romea Strata* w woj. małopolskim – ocena oparta na wynikach waloryzacji oraz własnych obserwacjach

Mocne strony szlaku

Atutem szlaku *Romea Strata* w woj. małopolskim jest jego zróżnicowanie i bogactwo, zarówno pod względem przyrodniczym, krajobrazowym, jak i kulturowym. Trasa prowadzi zarówno przez tereny zielone, wioski, małe miasteczka, jak i duże, atrakcyjne miasto – Kraków. Daje to możliwość rozwoju i uprawiania różnych form turystyki. Bardzo dobrze należy ocenić sposób wytyczenia szlaku – w znacznej części przebiega on wzdłuż dróg gruntowych, a także duktów leśnych – najbardziej przyjaznego podłoża do wędrówek pieszych. Odległość między kolejnymi obiektami szlaku jest mniejsza niż 30 km.

Szlak dostarcza bardzo wielu wrażeń estetycznych, kulturowych, jak i religijnych. Podkreślić należy również, że wszystkie 21 obiektów na badanym odcinku *Romea Strata* są autentyczne, czyli nie stanowią wtórnych kreacji na potrzeby szlaku.

Pielgrzymkowa ranga szlaku jest wzmocniona przez funkcjonowanie przy nim kilkunastu ośrodków pielgrzymkowych, w tym trzech sanktuariów o randze międzynarodowej (sanktuarium Bożego Miłosierdzia w Krakowie-Łagiewnikach, sanktuarium św. Jana Pawła II w Krakowie oraz sanktuarium pasyjno-maryjne w Kalwarii Zebrzydowskiej). Dla osób wędrujących tym odcinkiem, ważne są ślady kultu Apostołów św. Piotra i św. Pawła, a także św. Jana Pawła II (Imbramowice, Kraków, Leńcze, Kalwaria Zebrzydowska, Wadowice). Na badanym fragmencie trasy znajduje się 4 kościoły pw. Apostołów św. Piotra i św. Pawła (Imbramowice, Kraków, Leńcze, Wadowice). Dużym atutem szlaku jest także jego krzyżowanie się z innymi szlakami kulturowymi o randze międzynarodowej i regionalnej – m.in. *Via Regia*, Szlak Cysterski, Szlak Europejskich Cmentarzy, Szlak Architektury Drewnianej, Małopolski Szlak Bożogrobców oraz odcinkami Drogi św. Jakuba: Beskidzką Drogą św. Jakuba, Drogą św. Jakuba *Via Regia*, Małopolską Drogą św. Jakuba i Miechowską Drogą św. Jakuba.

Kolejnym bardzo ważnym atutem waloryzowanego szlaku jest atrakcyjność przestrzeni turystycznej, przez którą przebiega trasa. Dotyczy to zarówno walorów kulturowych, jak i przyrodniczych. Rangę szlaku w tym względzie znacząco podnoszą obiekty wpisane na Listę światowego dziedzictwa UNESCO oraz na listę Pomników Historii, a także obiekty sakralne w Wolbromiu, Imbramowicach, Sieciechowicach, Więclawicach Starych, Mogilanach i Woli Radziszowskiej. Z kolei dla turystów ukierunkowanych na turystykę przyrodniczą i ekoturystykę, cenne są walory przyrodnicze w przestrzeni szlaku (Ojcowski Park Narodowy, pomniki przyrody, rezerваты przyrody i parki krajo-brazowe).

Na podkreślenie zasługuje także zaangażowanie lokalnych społeczności, duszpasterzy i władz samorządowych w oznakowanie i funkcjonowanie szlaku, co jednocześnie stwarza duże możliwości promocji, a co za tym idzie rozwoju gmin, powiatów, miast, lokalnych społeczności, a także współpracy pomiędzy różnymi podmiotami. Wytyczenie szlaku przez dane tereny daje także możliwości ochrony danej przestrzeni, wzrostu poziomu edukacji, świadomości ekologicznej i kulturowej, poczucia jedności i dumy z posiadanego dziedzictwa.

Słabe strony szlaku

Do słabych stron szlaku można zaliczyć jeszcze stosunkowo niewielki udział trasy w szerszej świadomości społecznej, zarówno wśród ogólnej populacji, jak i włodarzy, czy społeczności lokalnych terenów przez które szlak przebiega, a co za tym idzie jego

popularności. Władze, decydenci, przedstawiciele różnych środowisk, podmiotów, jak i mieszkańcy, nie posiadają jeszcze dużej wiedzy o szlaku i zaletach jakie z nim są związane. Na ten fakt wpływ może mieć liczba dotychczasowych publikacji na temat szlaku, w tym przewodników, albumów, przeprowadzonych wywiadów, spotkań, reportaży, eventów itp.

Słabe strony wynikają w dużej mierze z krótkiego okresu funkcjonowania szlaku, a także z faktu, że działania podejmowane przez koordynatora szlaku są wykonywane na zasadach wolontariatu.

Obszarem, nad którym na pewno trzeba popracować jest rozwój infrastruktury na trasie, zarówno w postaci bazy noclegowej, gastronomicznej, towarzyszącej, komunikacyjnej czy dostępu do informacji, szczególnie na terenach wiejskich czy w mniejszych miejscowościach, jak również niepełne oznakowanie całej trasy.

Proces rozwoju trasy, może być również spowolniony przez brak dobrze zorganizowanego centrum koordynacji szlaku, które byłoby łatwo dostępne dla pielgrzymów i turystów, mogło udzielać niezbędnych informacji, koordynować wszelkie działania w terenie i pozyskiwać środki finansowe na dalszą działalność.

Wnioski

Przeprowadzona bonitacja punktowa szlaku Romea Strata w woj. małopolskim pozwoliła wykazać mocne i słabe strony całego szlaku, jego atrakcyjność turystyczną i sposób koordynacji. Konieczna jest zatem dalsza praca nad poprawą infrastruktury turystycznej, oznakowania szlaku, zcentralizowaniem i usprawnieniem działań koordynacyjnych, a także rozwojem współpracy pomiędzy poszczególnymi podmiotami. Ważne jest również pozyskanie środków finansowych, np. grantów, które mogłyby wpłynąć na przyspieszenie powyżej wspomnianych procesów.

Niezwykle ważne są również wszelkie działania promocyjne, w tym szczególnie o charakterze informacyjnym i edukacyjnym. Bardzo cenne w tym zakresie byłyby warsztaty, prelekcje, wykłady i wystawy na temat dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego szlaku, korzyści płynących z uprawiania turystyki, jak i pielgrzymowania oraz możliwości oddziaływania szlaku na społeczność lokalną. W dalszym rozwoju szlaku konieczna jest także praca edukacyjna wśród dzieci i młodzieży oraz aktywizacja interesariuszy szlaku. Do popularyzacji szlaku w lokalnych społecznościach przyczynić się może organizacja weekendowych pielgrzymek, wędrówek, rajdów pieszych czy rowerowych. Kluczowa jest również praca na polu edukacyjnym, naukowym i

publikacyjnym, w postaci organizacji czy udziału w różnego rodzaju spotkaniach, konferencjach, zjazdach, targach itp. oraz publikacji naukowych czy popularnonaukowych, takich jak np. przewodnik po szlaku i jego atrakcjach.

10. Postulaty w zakresie modyfikacji i rozwijania oferty szlaku

Przeprowadzona bonitacja punktowa małopolskiego odcinka szlaku *Romea Strata* pozwoliła wykazać mocne i słabe strony całego szlaku, jego atrakcyjność turystyczną, koordynację, a także braki. Mankamenty wynikają przede wszystkim z krótkiego okresu funkcjonowania szlaku w przestrzeni turystycznej województwa, a także z niepełnego oznakowania całego odcinka szlaku oraz braku odpowiedniej promocji szlaku w lokalnych społecznościach i mediach. Konieczne jest zatem wzmocnienie działań promocyjnych, edukacyjnych i informacyjnych na temat *Romea Strata*. Ogromnie istotne w tym zakresie będzie organizacja warsztatów, prelekcji, wykładów i wystaw na temat szlaku. Autorzy prezentowanego opracowania mają ogromną nadzieję, że w 2025 r. formalną koordynację nad małopolskim odcinkiem szlaku podejmie Instytut Dialogu Międzykulturowego im. Jana Pawła II w Krakowie. Konieczna jest dalsze pogłębienie współpracy z Europejskim Stowarzyszeniem *Romea Strata* (*Associazione Europea Romea Strata* – AERS). Konieczna jest także współpraca z duszpasterzami w parafiach i klasztorach należących do szlaku w zakresie rozwijania oferty kulturowej i turystycznej obiektów, organizacji wydarzeń kulturalnych związanych ze szlakiem, a tym samym zwiększania atrakcyjności turystycznej obiektów i szlaku. Należy nadal kontynuować organizację międzynarodowych seminariów naukowych dotyczących *Romea Strata* w których powinni wziąć udział – obok przedstawicieli świata nauki – duszpasterze, pracownicy jednostek samorządu terytorialnego woj. małopolskiego, przedstawiciele wydziałów duszpasterskich kurii krakowskiej, kieleckiej, bielsko-żywieckiej i sosnowieckiej, przedstawiciele Małopolskiej Organizacji Turystycznej, przedstawiciele Lokalnych Grup Działania, przewodnicy i lokalni przedsiębiorcy.

11. Małopolski odcinek szlaku *Romea Strata* jako destynacja turystyki kulturowej

Małopolski odcinek międzynarodowego szlaku *Romea Strata* wpisuje się w sieć szlaków pielgrzymkowych i kulturowych Małopolski. Dzięki krzyżowaniu się z wieloma szlakami turystyczno-kulturowymi o zasięgu międzynarodowym, krajowym i regionalnym (Szlakiem Frontu Wschodniego I Wojny Światowej, Szlakiem Cysterskim, Drogą

św. Jakuba, Międzynarodową Trasą Pielgrzymkową – Szlakiem Maryjnym, Małopolską Trasą Światowego Dziedzictwa UNESCO, Szlakiem Architektury Drewnianej, szlakami papieskimi) analizowany odcinek szlaku jest interesującą przestrzenią turystyczną do realizacji podróży turystycznych o charakterze kulturowym (m.in. dziedzictwa historyczno-kulturowego, biograficznej, kulinarnej, muzealnej, obiektów militarnych i turystyki eventowej), a także turystyki łączącej poznawanie walorów kulturowych z przyrodniczymi.

Turystyka dziedzictwa historyczno-kulturowego jest tą formą turystyki kulturowej, która może być realizowana na małopolskim odcinku szlaku w sposób szczególny. O wyjątkowej randze małopolskiego dziedzictwa kulturowego świadczy liczba i różnorodność obiektów wpisanych na Listę światowego dziedzictwa UNESCO, w tym dwa obiekty znajdują się na szlaku *Romea Strata* tj.: Stare Miasto w Krakowie oraz Kalwaria Zebrzydowska: manierystyczny zespół architektoniczny i krajobrazowy oraz park pielgrzymkowy. Również elementy dziedzictwa niematerialnego zostały docenione przez UNESCO, czego dowodem jest wpis szopkarstwa krakowskiego w 2018 r. jako pierwszego z Polski na Listę reprezentatywną niematerialnego dziedzictwa kulturowego ludzkości. Warto również zaznaczyć, że na Krajowej Liście Niematerialnego Dziedzictwa znalazły się wywodzące się z Krakowa wydarzenia: Pochód Lajkonika oraz Pochód inauguracyjny Uniwersytetu Jagiellońskiego. Wpisem na Listę uhonorowana została także Krakowska koronka klockowa. Małopolska wyróżnia się również na mapie turystycznej świata obiektami uznanymi za Pomniki Historii – są to leżące na szlaku: Kalwaria Zebrzydowska – krajobrazowy zespół manierystycznego parku pielgrzymkowego, Kraków – historyczny zespół miasta, Tyniec – zespół opactwa Benedyktynów, Kopiec Kościuszki z otoczeniem w Krakowie. Ogromnym atutem historyczno-kulturowym przestrzeni turystycznej województwa małopolskiego jest także przebieg Europejskich Szlaków Kulturowych: Drogi św. Jakuba, Szlaku Cysterskiego, *Via Regia*, Szlaku Europejskich Cmentarzy, Szlaku Dziedzictwa Żydowskiego oraz Szlaku Miast Hanzy.

Turystyka eventowa

Turystyka eventowa związana jest przede wszystkim z większymi miastami w przestrzeni szlaku. Na szczególną uwagę zasługują wielodniowe, regularne eventy związane z tematem szlaku – przede wszystkim Misteria Męki Pańskiej oraz tygodniowy Wielki

Odpust Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Sanktuarium pasyjno-maryjnym w Kalwarii Zebrzydowskiej. W wydarzeniach tych uczestniczy każdego roku odpowiednio ponad 100 tys. pielgrzymów z Polski i zagranicy. Wyjątkowy i niepowtarzalny charakter mają także wydarzenia związane z Wielkanocą: w Poniedziałek Wielkanocy na krakowskim Zwierzyńcu odbywa się odpust Emaus, którego głównym zadaniem jest propagowanie lokalnego dziedzictwa kulturowego i podtrzymywanie tradycji ludowej, a we wtorek tuż po Wielkiejnocy na Kopcu Kraka ma miejsce Tradycyjne Święto Rękawki nawiązujące do przedchrześcijańskich tradycji odprawiania wiosennych obrzędów ku czci zmarłych. Obecnie wydarzenie ma charakter festynu połączonego z bogatym programem prezentowanym przez grupy rekonstrukcyjne nawiązującym do czasów słowiańskich. Charakterem typowo religijnym wyróżnia się natomiast Procesja ku czci św. Stanisława odbywająca się w Krakowie w pierwszą niedzielę po 8 maja. Jest ona wyrazem ekspiacji za śmierć św. Stanisława, którą biskup krakowski poniósł z rąk króla Bolesława Śmiałego w 1079 r. Obecnie w procesji z Wawelu na Skalkę niesione są relikwie świętych Archidiecezji Krakowskiej. Natomiast w Oktawę Bożego Ciała na krakowskich ulicach odbywa się tradycyjny Pochód Lajkonika – upamiętniający udane odparcie ataku Tatarów podczas procesji Bożego Ciała, które miało miejsce w średnio-wiecznej historii Krakowa. Poza Krakowem, szczególnie uroczyście obchodzone są Dni Wadowic podczas których świętowane są kolejne rocznice urodzin patrona miasta – św. Jana Pawła II.

Turystyka biograficzna

Małopolski odcinek *Rome Strata* jest także ważną przestrzenią turystyczną w rozwoju turystyki biograficznej. Z regionem Małopolski związanych jest bowiem wiele znamienitych osobowości, których znaczenie dla rozwoju regionu i Polski jest ogromne. Na pierwszym miejscu należy wskazać św. Jana Pawła II, który urodził się 18 maja 1920 r. w Wadowicach. Na analizowanym odcinku szlaku znajdują się sanktuaria, które w sposób szczególny związane są z tym wybitnym Polakiem. Jest to sanktuarium w Wadowicach, Sanktuarium Bożego Miłosierdzia w Krakowie oraz Sanktuarium Kalwarii Zebrzydowskiej. Wyjątkowym miejscem jest także Centrum Jana Pawła II „Nie lękajcie się” – sanktuarium św. Jana Pawła II na Białych Morzach w Krakowie, które powstało jako votum wdzięczności za pontyfikat Karola Wojtyły i poświęcone jest jego życiu. Istotną rolę odgrywa również Katedra na Wawelu z Kryptą św. Leonarda, w której Karol Wojtyła odprawił swoją mszę prymicyjną, a także ul. Franciszkańska 3 – budynek

Archidiecezji Krakowskiej z słynnym oknem papieskim – nieoficjalnym miejsce spotkań papieża z wiernymi podczas jego pielgrzymek do Krakowa. Wśród wybitnych postaci, z których spuścizną duchową i materialną można się zapoznać na szlaku *Romea Strata* jest św. Faustyna Kowalska siostra zakonna Zgromadzenia Sióstr Matki Bożej Miłosierdzia – znana z wielkiego kultu Bożego Miłosierdzia. Trumna z jej relikwiami znajduje się w kaplicy cudownego obrazu Jezusa Miłosiernego w Krakowie-Łagiewnikach. W budynku sąsiadującym z kaplicą udostępniono do zwiedzania celę zakonną siostry Faustyny. Główna miejscowość szlaku Kraków – to wyjątkowe miejsce z którym na przestrzeni wieków swoje życie związało wielu znanych ludzi nauki, literatury, sztuki, filmu. Są wśród nich: Mikołaj Kopernik, Wisława Szymborska, Czesław Miłosz, Jan Matejko, Stanisław Wyspiański, Andrzej Wajda.

Turystyka kulinarna

Małopolska to wyjątkowy region, który również może poszczycić się bogatym dziedzictwem kulinarnym. Dowodem tego było przyznanie w 2019 r. Krakowowi tytułu Europejskiej Stolicy Kultury Gastronomicznej, a także wpisy regionalnych przysmaków na uznane listy związane z kulinariami. 231 produktów z Małopolski znajduje się na krajowej liście produktów regionalnych (stan na grudzień 2024 r.), a 14 produktów wpisanych jest do Rejestru Chronionych Nazw Pochodzenia i Chronionych Oznaczeń Geograficznych lub do Rejestru Gwarantowanych Tradycyjnych Specjalności. W samym Krakowie tradycyjny przysmak przechodniów i turystów „krakowski obwarzanek” posiada znak Chronionego Oznaczenia Geograficznego, a sposoby jego wytwarzania można zgłębić w Muzeum Żywego Obwarzanka. Wśród innych tradycyjnych potraw i produktów krakowskich znajdują się: żurek po krakowsku, maczanka zwana „prababką burgera”, chleb prądnicki czy pischinger (torcik z andrutów przekładany masą czekoladową – orzechową). W północnej części szlaku przebiegającej częściowo przez Wyżynę Krakowsko-Częstochowską zasmakować można w prażonce jurajskiej a także w pstrągu podawanym zwłaszcza w Dolinie Prądnika. Na kulinarną uwagę zasługuje również posiadające kilkunastoletnią tradycję Święto Ziemniaka w Gminie Trzyciąż odbywające się na terenie gminy w październiku. Natomiast Skąpa słynie z wysokiej jakości certyfikowanych produktów mleczarskich. Kulinarną historię Wadowic tworzą „kremówki papieskie” zwane również wadowickimi, o których wspomnieliśmy podczas swojej wizyty w rodzinnym mieście w 1999 Jan Paweł II rozsławiając lokalne przysmak na cały świat. Szlak *Romea Strata* krzyżuje się z Małopolską Trasą Smakoszy – kulinarnym

szlakiem po Małopolsce na którym zlokalizowanych jest ponad 40 restauracji – karczm regionalnych.

Turystyka muzealna

Przy badanym małopolskim odcinku *Romea Strata* placówki muzealne skoncentrowane są przede wszystkim w Krakowie i jest ich ponad 60 (Kolasińska, 2020), 9 z nich zostało wpisanych do Państwowego Rejestru Muzeów, w którym znajdują się placówki uznane ze szczególnie istotne dla kultury polskiej oraz reprezentujące wysoki poziom merytoryczny swojej działalności [<https://bip.mkidn.gov.pl/pages/rejestry-ewidencje-archiwa-wykazy/rejestry-muzeow.php>]. Najbardziej znaczącymi obiektami są: Muzeum Narodowe w Krakowie, Zamek Królewski na Wawelu – Państwowe Zbiory Sztuki, Muzeum Krakowa. Poza Krakowem na szczególną uwagę zasługuje Muzeum Dom Rodziny Jana Pawła II w Wadowicach, które jest zaliczane do najnowocześniejszych placówek muzealnych w Polsce [<https://domjp2.pl/o-muzeum/historia>] i które odwiedza rocznie ponad 225 tys. osób z 110 krajów świata (Mróz, Krogmann, Nemčiková, Oremusová, 2021). Ciekawą ekspozycję przyrodniczą prezentującą charakterystyczne gatunki flory i fauny, z którymi można się zapoznać również na szlaku *Romea Strata*, można zwiedzać w centrum Ojcowskiego Parku Narodowego.

Turystyka obiektów militarnych

W przestrzeni turystycznej szlaku *Romea Strata* znajdują się również obiekty militarne. Szczególną rolę odgrywają tutaj miejsca związane z I wojną światową, które zostały połączone w Małopolski Szlak Frontu Wschodniego I wojny światowej. Szlak ten we fragmentach krzyżuje się ze szlakiem *Romea Strata* (m.in. kwatery wojenne na cmentarzu parafialnym w Skale oraz pomnik Ofiar I Wojny Światowej). Szczególną rolę w tym rodzaju turystyki kulturowej odgrywa Twierdza Kraków zbudowana przez Austriaków na przełomie XIX i XX w. Po dziś dzień zachowało się wiele obiektów o różnym przeznaczeniu (m.in. forty, relikty umocnień, koszary). Do najciekawszych należy fort Kościuszko, w którym utworzono Muzeum Kościuszkowskie. Warto zaznaczyć, że to właśnie z Krakowa wyruszyła I Kampania Kadrowa. Poza Krakowem wartym uwagi obiektem są koszary wojskowe w Wadowicach zbudowane w 1827 r. na potrzeby stacjonującego w Wadowicach 56 Galicyjskiego Pułku Piechoty Carsko-Królewskiej Armii, nazywanego popularnie „Jackami”. W pułku tym służył ojciec Jana Pawła II – Karol

Wojtyła senior. W obrębie koszar wybudowano również stajnie dla 120 koni. Jest to jedyny w Polsce zabytek budownictwa militarnego tego typu.

Turystyka kulturowo-przyrodnicza

Przebieg geograficzny Szlaku *Romea Strata* obejmuje obszary i obiekty o wysokich walorach przyrodniczych w Polsce, objęte zgodnie z *Ustawą z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody* formami ochrony przyrody. Badany szlak przebiega przez obszary trzech parków krajobrazowych (Park Krajobrazowy Orlich Gniazd, Dłubniański Park Krajobrazowy i Park Krajobrazowy Beskidu Małego). Natomiast na terenie Gminy Skała znajduje się także najmniejszy park narodowy w Polsce – Ojcowski Park Narodowy. Na terenie gmin w przestrzeni szlaku znajduje się również wiele rezerwatów przyrody, obszarów Natura 2000 oraz pomników przyrody.

Turystyka religijna

Wyjątkowość województwa małopolskiego w realizacji różnych form turystyki religijnej polega przede wszystkim na istnieniu ważnych ośrodków pielgrzymkowych o randze światowej. Województwo małopolskie jest bowiem jedynym regionem w chrześcijańskiej przestrzeni pielgrzymkowej na świecie (obszar o pow. 15,2 tys. km²) na którym funkcjonuje 5 chrześcijańskich sanktuariów o randze międzynarodowej, z czego 4 znajduje się przy szlaku *Romea Strata* (Sanktuarium Bożego Miłosierdzia i Sanktuarium św. Jana Pawła II w Krakowie, Sanktuarium pasyjno-maryjne w Kalwarii Zebrzydowskiej, Sanktuarium św. Jana Pawła II w Wadowicach) (Mróz, 2020). Rangę szlaku *Romea Strata* podnosi Kraków – miasto uznawane za jedno ze światowych centrów turystyki religijnej. Obecnie w stolicy Małopolski funkcjonuje ponad 30 ośrodków pielgrzymkowych (Mróz, 2019). Należy również podkreślić, że bezpośrednio przy analizowanym odcinku *Romea Strata* znajdują się także sanktuaria o randze ponadregionalnej: sanktuarium Męki Pańskiej w Imbramowicach, Sanktuarium Diecezjalne św. Jakuba Apostoła w Więclawicach Starych, Sanktuarium św. Józefa Mężnego Opiekuna Rodzin w Krakowie oraz Sanktuarium św. Józefa w Wadowicach.

Literatura:

- Arlotta G. (red.), 2016, *De peregrinatione. Studi in onore di Paolo Caucci von Saucken*, Edizioni Compostellane, Pomigliano d'Arco (NA)
- Barycz H., 1935. *Dziennik podróży do Włoch biskupa Jerzego Radziwiłła w 1575 r.*, „Kwartalnik Historyczny”, 49, s. 340-356

- Birch D. J., 1998, *Pilgrimage to Rome in the Middle Ages: continuity and change*, Boydell & Brewer, Woodbridge
- Bowman M., Sepp T., 2019, *Caminoisation and Cathedrals: replication, the heritagisation of religion, and the spiritualisation of heritage*, „Religion”, 49:1, 74-98
<https://doi.org/10.1080/0048721X.2018.1515325>
- Cerkaski, T., 2012, *Wyniki analizy potencjału turystyczno-kulturowego Wielkopolskiej Drogi Świętego Jakuba*, „Turystyka kulturowa. Czasopismo naukowe”, 6, s. 58–78
- Certification form – Cultural Routes of the Council of Europe Certification Cycle 2024–2025*, Associazione Europea Romea Strata (rps)
- Chyła J., Drzycimski A., Huzarek T., 2023, *Romea Strata: wszystkie drogi prowadzą do Rzymu*, Wydawnictwo Bernardinum, Pelplin
- Duda T., 2014, *Waloryzacja i analiza potencjału turystyczno-kulturowego zachodniopomorskiej części Pomorskiej Drogi Świętego Jakuba*, „Turystyka kulturowa. Czasopismo naukowe”, 12, s. 71–97
- Etzlaub E. (ok. 1500), *Das ist der Rom weg von meyllen zu meyllen mit puncten verzeychnet von eyner stat zu der andern durch deuczsche lannt*, Nürnberg
- Fiorin A., 2018, *La Via Romea Strata in bicicletta 1. Da Tarvisio a Padova – Montagnana*, Edicola Editore, Portogruaro
- Fiorin A., 2019, *La Via Romea Strata in bicicletta 2. Dal Passo Resia a Vicenza-Montagnana*, Portogruaro, Edicola Editore
- Fiorin A., 2020, *La via Romea Strata in bicicletta 3. Da Montagnana a Fucecchio-San Miniato*, Portogruaro, Edicola Editore
- Instrukcja znakowania szlaków turystycznych*, 2014, Warszawa, Wydawnictwo PTTK „Kraj”
- Jackowski A., Soljan I., 2008, *Pielgrzymki mieszkańców Krakowa i Małopolski do Rzymu*, [w:] G. Lichończak-Nurek G., Nowobilski A. J. (red.), *Droga do Watykanu. Katalog wystawy*, Muzeum Historyczne Miasta Krakowa, s. 151–156
- Kolasińska A., 2020, *Wykorzystanie e-usług w udostępnianiu dziedzictwa kulturowego na przykładzie krakowskich muzeów*, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Geographica”, 15, s. 40–49
- La Romea Strata. Le vie di pellegrinaggio dell'Osttirol, del Friuli Venezia Giulia e del Vicentino*, 2018, Mediolan, Touring Editore Lingua
- La Romea Strata. Vie di pellegrinaggio dal nord-est Italia verso Roma*, 2019, Mediolan, Touring Editore Lingua, Touring Club Italiano
- La Via Romea Strata. 1000 chilometri a piedi dal Nord-Est a Roma*, 2025, Mediolan, Terre di mezzo Editore
- Lichończak-Nurek G., Nowobilski A. J. (red.), 2008, *Droga do Watykanu. Katalog wystawy*, Muzeum Historyczne Miasta Krakowa, Kraków
- Łęcki W. (red.), 2005, *Kanon Krajoznawczy Polski*, Wydawnictwo PTTK „Kraj” Sp. z o.o., Warszawa
- Margy P.J., 2015, *To Be or not to Be...a Pilgrim. Spiritual Pluralism Along the Camino Finisterre and the Urge for the End*, [w:] C. Sánchez-Carretero (red.), *Heritage, Pilgrimage and the Camino to Finisterre. Walking to the End of the World*, Springer, Heidelberg, s. 175-211
- Manikowska H., 2008, *Jerozolima – Rzym – Compostela: wielkie pielgrzymowanie u schyłku średniowiecza*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław
- Mikos von Rohrscheidt A., 2010, *Regionalne szlaki tematyczne. Idea, potencjał, organizacja*, Wydawnictwo „PROKSENIA”, Kraków

- Mróz F., 2008, *Geneza i funkcjonowanie sanktuariów Bożego Miłosierdzia w Polsce*, „Peregrinus Cracoviensis”, 19, s. 47–72
- Mróz F., 2019, *Kraków w przestrzeni pielgrzymkowej świata. Potencjał i perspektywy rozwoju turystyki religijnej stolicy Małopolski*, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis Studia Geographica”, 12, s. 40–56
- Mróz F., 2014, *Pielgrzymka św. Józefa Sebastiana Pelczara do grobu św. Jakuba Apostoła w Santiago de Compostela*, [w:] A. Jackowski A., F. Mróz (red.), *Święci i błogosławieni na Drodze św. Jakuba – w 800. rocznicę pielgrzymki św. Franciszka z Asyżu do Santiago de Compostela*, Wydawnictwo „Czuwajmy”, Kraków, s. 137–152
- Mróz F., 2023, *Sanktuaria św. Jakuba w przestrzeni pielgrzymowania Polski*, [w:] P. Roszak, F. Mróz, M. Gazda (red.), *Camino Polaco. Teologia – Sztuka – Historia – Teraźniejszość. Tom 6.*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2023, s. 103–132
- Mróz F., 2022, *Sanktuarium w Krakowie-Łagiewnikach – światowe centrum kultu Bożego Miłosierdzia w przestrzeni pielgrzymowania Polski, Europy i świata*, [w:] Ł. Piórkowski, D. Jamrozy, M. Klaja, A. Czajkowska-Sałapat (red.), *Akt zawierzenia światu Bożemu Miłosierdziu – znaczenie i perspektywy*, Wadowice, Dom Rodzinny Jana Pawła II, s. 97–120
- Mróz F., 2007, *Tu, w tym mieście, w Wadowicach, wszystko się zaczęło... Pielgrzymowanie i turystyka religijna do miasta rodzinnego Karola Wojtyły*, „Peregrinus Cracoviensis”, 18, s. 77–96
- Mróz F., 2019, *Waloryzacja i ocena potencjału turystyczno-kulturowego małopolskiego odcinka Szlaku Maryjnego „Światło ze Wschodu”*, „Turystyka Kulturowa”, 4, s. 123–168
- Mróz F., 2020, *Województwo małopolskie w przestrzeni pielgrzymkowej świata*, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis Studia Geographica”, 15, s. 72–91. DOI 10.24917/20845456.15.5
- Mróz F., Krogmann A., Nemčíková M., Oremusová D., 2021, *Religious and museum tourism to Museum of the Holy Father John Paul II Family Home in Wadowice*, „Prace Komisji Geografii Przemysłu Polskiego Towarzystwa Geograficznego”, 35(4), s. 145–162. DOI 10.24917/20801653.354.9
- Pitro M., Vokác P., 2006, *Země v srdci Europy. České země do roku 1526 v kontaktu s ostatní Evropou*, Praha
- Pochwat J., 2024, *Ze św. Faustyną w Sanktuarium Bożego Miłosierdzia. Przewodnik dla dzieci i dorosłych*, Wydawnictwo La Salette
- Rech G., 2024, *The Romea Strata Route Between History and Heritage. A Spiritual, Diverse, and Interreligious Project from the Baltics to Rome*. <https://www.preprints.org/manuscript/202410.1648/v1>
- Rok B., 2016, *Symforiani Arkielowicz. Itinerarium Romanum. Podróż Rzymska (1723)*, Księgarnia Akademicka, Kraków – Wrocław
- Rożek M., 1981, *Królewska katedra na Wawelu*, Interpress, Warszawa
- Ryś G., 2008, *Święci i błogosławieni. Sancti et beati. Kraków – Rzym – kanonizacje*, [w:] G. Lichończak-Nurek G., Nowobilski A. J. (red.), *Droga do Watykanu. Katalog wystawy*, Muzeum Historyczne Miasta Krakowa, s. 127–129
- Sivero A., Spadafora D., 2020, *Dalle Alpi a Roma lungo la Romea Strata. Una scuola in cammino*, Edicola Editore, Portogruaro
- Stopani R., 1991, *Le vie di pellegrinaggio del Medioevo: gli itinerari per Roma, Gerusalemme, Compostella: con una antologia di fonti*, Le Lettere, Firenze

- Szczepaniec S., 2005, *Sanktuarium Bożego Miłosierdzia. Przewodnik i modlitewnik pielgrzyma*, Wydawca: M misericordia
- Tykarski S., Mróz F., 2023, *The Pilgrimage on the Camino de Santiago and its Impacts on Marital and Familial Relationships: An Exploratory Study*, „Journal of Religion and Health”, 2023, <https://doi.org/10.1007/s10943-023-01825-4>
- Wiesiołowski J., 2010, *Jak poznańska burmistrzowa ze swą krawcową do Rzymu na jubileusz 1500 r. pielgrzymowała*, Wydawnictwo Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, Poznań
- Wyczawski H. E., 1987, *Kalwaria Zebrzydowska. Historia klasztoru bernardynów i kalwaryjskich drózek*, Wydawnictwo OO. Bernardynów „Calvarianum”, Kalwaria Zebrzydowska

Netografia:

- <http://bip.mkidn.gov.pl/pages/rejestry-ewidencje-archiwa-wykazy/rejestry-muzeow.php> [dostęp: 25.01.2025 r.]
- <https://www.ich.unesco.org/en/lists?multinational=3&display1=inscriptionID#tabs> [dostęp: 5.02.2025 r.]
- <http://www.ptsm.org.pl/> [dostęp: 25.01.2025 r.]
- <https://turystyka.gov.pl/cwoh/index> [dostęp: 25.01.2025 roku]
- <https://www.greenways.by/index.php?content&id=66&lang=pl>
- <https://www.romeastrata.org/aers/> [dostęp: 15.12.2024 r.]